

NATURRESERVAT I VÄSTERBOTTEN

Utflyktsguide

Från kust till fjäll i Västerbottens län

Naturreservat och
Björnlandets nationalpark

Utflyktsguide från kust till fjäll i Västerbottens län

Text och idé: Tomas Staafjord

Illustrationer, layout och idé: Gun Lövdahl, Listera

Redigering: Roger Olsson samt naturvårdare på länsstyrelsen

GISkarta: Susanne Liinanki, länsstyrelsen

Publiseringstillstånd: Ur allmänt kartmaterial från lantmäteriets medgivande 94.04.10

Tryck: Tryckeri City Umeå 2009-01-07

Papper: Omslag, Cyklus Print 170g, inlaga Silk 115g

Andra upplagan: 10 000 ex

ISBN: 978-91-633-0430-9

Mellan fjäll och hav

Välkommen att uppleva de skatter som ryms i våra naturreservat.

Där forsar ännu Vindelälvens fria vatten och där skildras våra förfäders försiktiga spår utmed tusenåriga stigar.

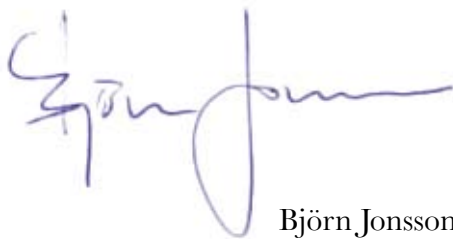
Sällsamma äventyr ryms i skogar fulla med liv i alla dess former.

Från toppen av Norra Storfjället, i Europas största skyddade område, är utsikten milsvid mot havsstranden av Stora Fjäderägg.

Det är viktigt att vi bevarar mångfalden i naturen för naturens egen skull men också för oss nutida besökare och för kommande generationer.

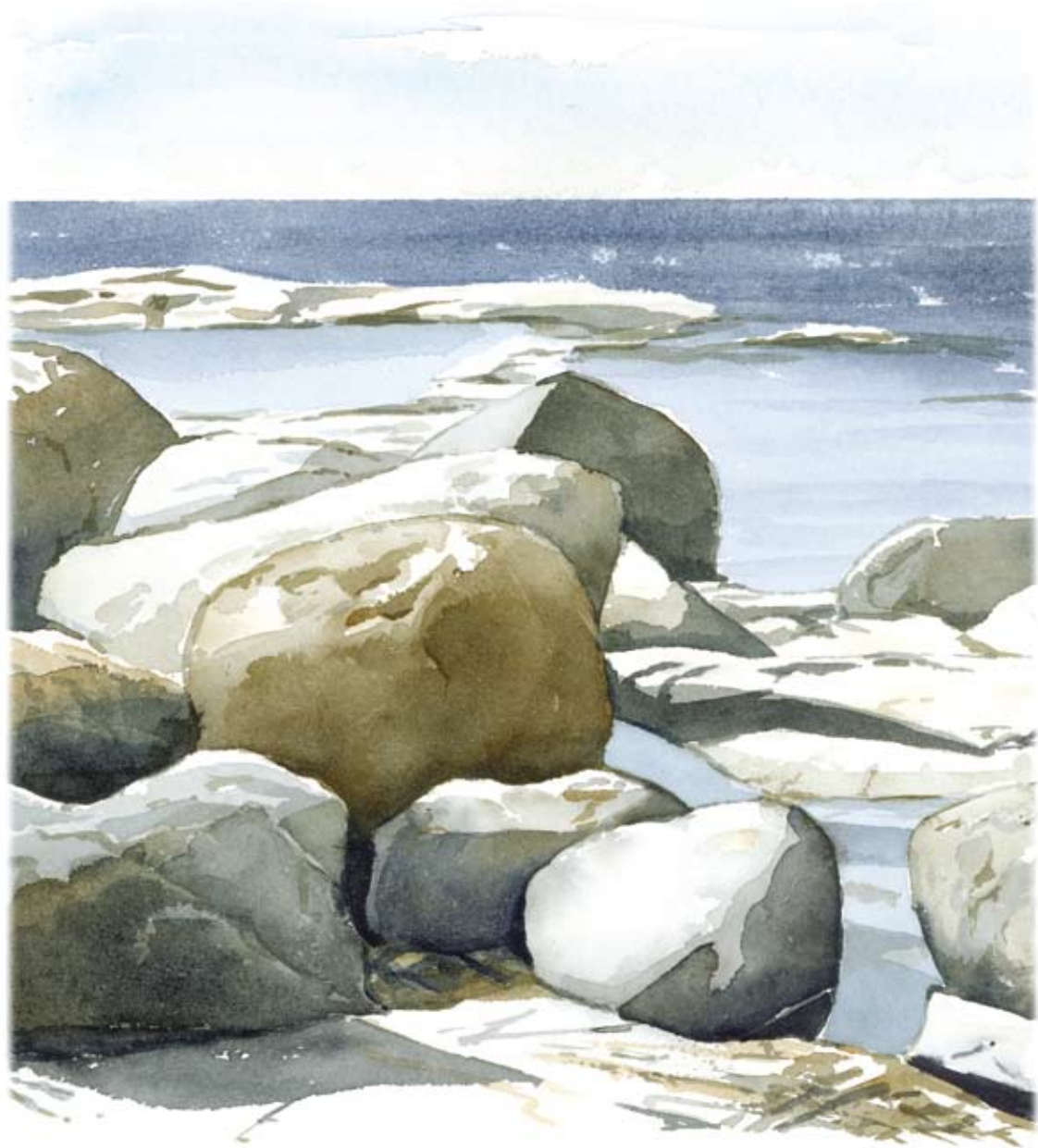
Under de senaste åren har stora ansträngningar gjorts för att tillgängliggöra naturreservaten i Västerbottens län. Genom samverkan och skötselavtal har kommuner, byaföreningar, skoterklubbar, ekoturistföretag, enskilt engagemang och länsstyrelsen förbättrat möjligheten att vistas i naturreservaten.

I ”Utflyktsguide – från kust till fjäll” får du vägledning till 40 naturreservat i länet. Totalt finns idag 200 naturreservat i Västerbottens län. Ta med dig guiden och ge dig ut i naturen. Njut av det du får se, höra och uppleva. Kring många av reservaten finns duktiga entreprenörer som kan hjälpa dig med arrangemang och guidning. Eller så tar du själv kartan och kompassen och traskar ut i våra naturreservat.

Björn Jonsson
Naturvårdsdirektör

Utflyktsguide till NATURRESERVAT och Björnlandets nationalpark i VÄSTERBOTTEN

Innehållsförteckning

Umeå kommun

	sidan
Umeälvens delta	4 - 5
Grössjön	6
Strömbäck - Kont	7
Holmöarna	8 - 9
Hässningberget	10
Västermark - Isklinten	11

Skellefteå kommun

Bjuröklubb	12 - 13
Gärdefjärden	14 - 15
Brännberget - Blylodmyran	16

Robertsfors kommun

Klubben	17
---------	----

Nordmalings kommun

Kronören	18
Lidbergs- och Storrisbergsgrottorna	19
Torsmyran	20 - 21
Hummelholm	22 - 23
Långgruppskogen	24

Vännäs kommun

Brånsjön	25
----------	----

Bjurholms kommun

Balberget	26 - 27
-----------	---------

Lycksele kommun

Överbo	28
Tjäderberget	29

Lycksele / Vilhelmina kommun

Stöttingfjället	30 - 31
-----------------	---------

Vindelns kommun

Mårdselforsen	32 - 33
Vindelnsforsarna	34

Norsjö och Malå kommuner

Vajsjön	35
Svansele dammängar	36 - 37
Malå-Storforsen	38
Näsuddberget	39

Åsele kommun

Björnlandet NP	40 - 41
Stockholmsgata	42 - 43
Stenbithöjden	44 - 45

Vilhelmina kommun

Marsfjället	46 - 47
Njakafjäll	48 - 49

Vilhelmina / Dorotea

Blaikfjället - Gitsfjället	50 - 51
----------------------------	---------

Sorsele / Storuman kommun

Vindelfjällen	52 - 53
Buberget	54 - 55

Naturskydd i länet	56-57
--------------------	-------

Här får du veta mera	58
----------------------	----

Allemansrätten	59
----------------	----

Länskarta	60 - 61
-----------	---------

Umeälvens delta blues!

En dubbelbeckasin lyfte just från ett grundområde nära Stora Tuvan. Nu flyger den mot fjällen. Ett av många fågelmöten en aprildag i Umeälvens delta. Grågås, sädgås, sångsvan, trana, tornfalk, blå kärrhök, kricka och bläsand kan stå på artlistan efter en cykeltur på bara ett par timmar.

Handikappramp och utkiksplats finns vid Bergön

Deltalandskap i ständig omdaning

Umeälvens delta kanske inte kan mäta sig med Mississippiflodens delta. Men i nordeuropa är området mäktigt. Det byggs upp av väldiga mängder sediment från de båda fjällälvarna Umeälven och Vindelälven. Runt deltat finns övre Norrlands största jordbruksmarker, Degernäs- och Röbäcksslätten. Också de har byggts upp av slam som transporterats hit av älvarna.

Strandängar blir granskog

På grundområden, strandängar och i våtmarkerna vandrar långsamt videbuskar in. Längre upp på stränderna går buskmarkerna över i lövträdsbårder med gråal. Efter lövträden avslutar granarna en tvåhundraårig tidsresa i strandens övre delar. Landskapets mångformighet och växlingarna mellan vått och torrt är perfekt för deltats alla fåglar, växter och insekter.

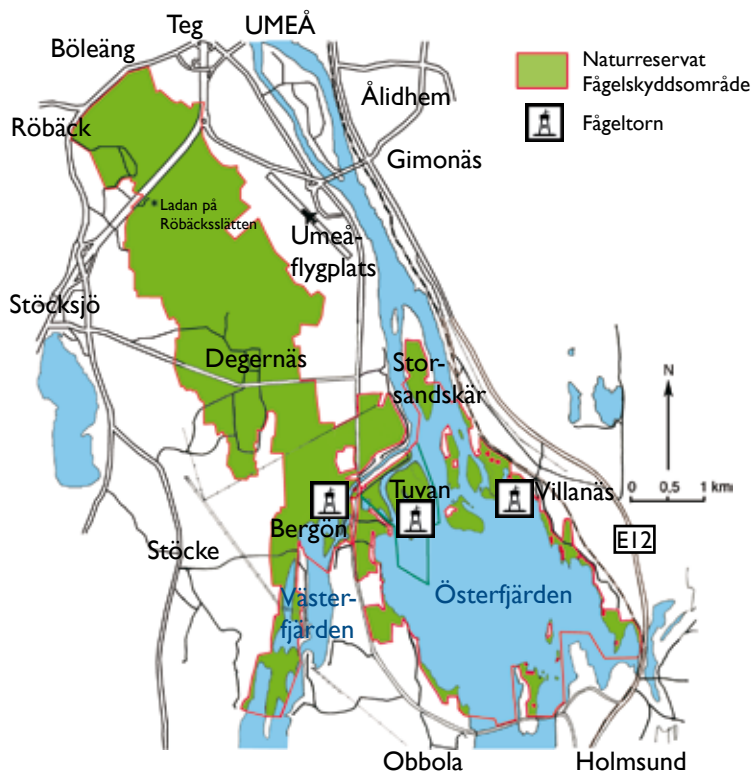

Degernässlätten har fina fågelmarker

Häftiga fågelmarker

Deltat och den omgivande slätten är mest känd för sina fåglar. Här ses mängder av gäss, änder och vadare, framför allt under vårflyttningen. I slutet av april rastar ofta tusentals gäss på vattnen och ute på åkrarna, tillsammans med stora flockar av tranor och sångsvanar.

Redan kring midsommartiden gästas deltat av flyttfåglar på väg söderut. Storspov och småspov är de allra tidigaste. Under varma sensommandagar kan man spana efter rovfåglar från Bergön och studera vadare på deltats gytjiga bankar.

En vårutflykt med cykel

Umeälvens delta ligger så nära stan att det är lätt att nå med cykel. En fantastisk fin tur under april eller maj är att cykla Umeå-Teg-Böleäng-Röbäck-Stöcksjö-Degerån-Umeå. Från vägen kan man lätt vandra ut till "ladan" (*) på Röbäcksslätten eller skåda ut över Degerånsslätten från vägen. Vid Bergöns utkiksplats och fågeltorn finns en ramp för rullstolsburna.

Fakta om Umeälvens delta och slätter:

Området är natura 2000-område och omfattar 3376 hektar. Det är skyddat som naturreservat och fågelskyddsområde.

Hitta:

Bästa platserna att uppleva deltat från fastlandet är:

Bergöns fågeltorn (Obbolavägen). Ett nytt fågeltorn på toppen av berget ger en mycket bra överblick över de vattenytor. Upp till tornet går en lättillgänglig stig och väl uppe kan du förutom tornet använda en utkiksplats.

Villanäs fågeltorn: Tornet är skyltat från Holmsundsvägen. Fågeltornet ger bra utblickar över grundområden och öar i Österfjärden.

Röbäcksslätten: Skåda från "obsladen" ut på slätten.

Degerånängarna: Här får man bra utblickar över vårens fina fågelmarker från vägen vid Degerån.

Stora Tuvan: En vacker bro för gångare och rullstolsburna gör tuvan tillgänglig.

Gammelskog med jättesorkar

Söder om Carls hem och Tomtebo i Umeå ligger Grössjöns naturreservat med myrar och gammelskog. Med lite tur kan man här möta bisam, en nykomling i Sveriges djurvärld. Närmare stan än så här kan man knappast få en känsla av vildmark och ostörd natur.

Bisamhyddor nära naturvårdsbränna

Gå försiktigt när du närmar dig Grössjön, så kanske du får se bisam simma i den grunda sjön. Bisam är en stor sork som bygger kulliga hyddor. Det är en nordamerikansk art, som planterades in i Finland i början av 1900-talet. Därifrån har den spridit sig söderut genom Sverige. Från fågeltornet har man bra utsikt och kan under häckningsperioden få se exempelvis svarthakedopping och sångsvan. Skogen i reservatet är gammal. År 1997 brändes en del av den för att ytterligare förstärka de höga naturvärdena. Bränder är naturliga i våra barrskogar, och många arter är beroende av att skogen brinner då och då. Typiska skogsfågelarter som spillkråka, tretåig hackspett, sparvuggla och järpe trivs i reservatet.

Fakta om Grössjön:

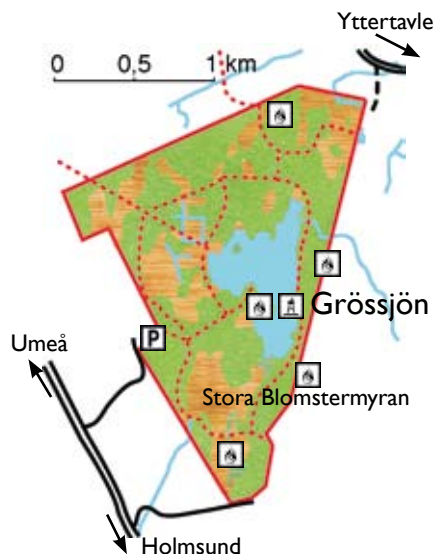
Grössjön är ett kommunalt naturreservat. Området är 238 hektar. I reservatet finns flera markerade stigar. Grössjön runt är 4 km och blåmarkerad. Bästa tiden för ett besök under året är tidiga majmorgnar, när fågellivet vaknar i skogen.

Hitta: Följ Holmsundvägen 2,8 km från Strömpilen. Sväng av vänster och fortsätt 800 meter upp till p-plats. Alternativt följ Täfteåvägen förbi Tomtebo och sväng mot Yttertavle. Efter en km ta höger på liten väg. Parkera vid stentippen och gå vidare till dammarna där en markerad stig börjar.

Korvmossa och dvärglummer

För flera tusen år sedan låg havsstranden vid Grössjön. Kalk från snäckskal i detta gamla hav finns troligen kvar som skalgrus under myren och i sumpskogen söder och sydöst om sjön. Kalken skapar goda förutsättningar för en rik flora. I sumpskogen växer klibbal, som är ovanlig i våra trakter. Stora blomstermyran är ett av kustlandets få näringsrika kärr. Där trivs ovanliga arter som dvärglummer, knagglestarr, pipresarmossa och korvmossa.

Solvarma klippor vid havet

Strömbäck Kont förknippas nog av de flesta med solvarma klippor längst ut mot havet, eller med Simphamns sandstrand, som förutom badplats också har en skyddad hamn för fritidsbåtar.

Ovanlig gultåtel och labradorit

Reservatet har mycket att bjuda på. Sök efter grottan på Vätöberget och passa samtidigt på att plocka bär och svamp. Är du geologiskt intresserad finns här spår efter inlandsisen, såsom isräfflor och klapperstensfält. Vid sjön Hatten finns de ovanliga bergarterna gabbro, anortosit och labradorit. Bland stenblocken vid stränderna lyser fackelblomster tillsammans med gultåtel. I sjön Hatten kan du hitta trubbnate och bitterpilört. Fågellivet är rikt med knipor, storskrake och storlom.

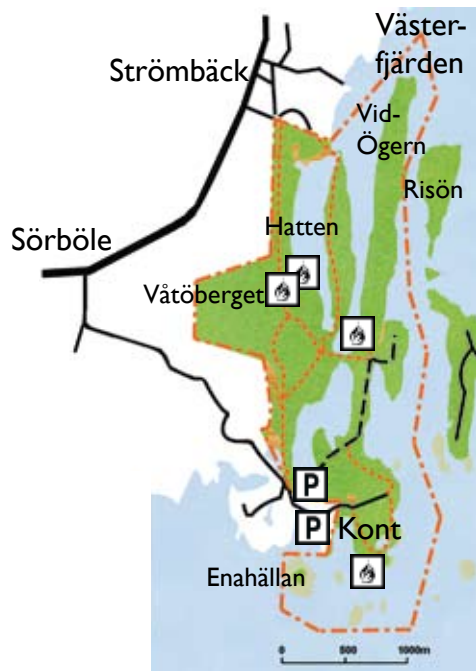
Varm choklad och korvgrillning

Även på vintern har Strömbäck Kont sin tjustring med pimpelfiske och skidåkning eller varför inte bara med en kopp varm choklad och korvgrillning. Förutom de många stigarna finns rullstolsanpassade leder, vilket gör det lätt att ta sig till någon av de fina grillplatserna. Ved finns tillgänglig vid flera av dem, så även utedass och tältplatser.

Fakta om Strömbäck Kont:

Reservatet är ett kommunalt naturreservat. Området är ett 489 hektar stort kustområde med många stigar, handikappanpassade leder och grillplatser. Småbåtshamn finns vid Simphamn.

Hitta: Från E4 söder om Umeå svänger du mot Norrmjöle. Efter 18 km, i Sörböle, svänger du vänster mot Flakaskär. Här finns två parkeringsplatser. Alternativt sväng vänster strax söder om Strömbäck och promenera den tre kilometer långa stigen mot havet.

En pärla i Kvarken

Smaka på namn som Korvögern, Äggögern, Mjölmatt, Nörd-Slokisögern, Slarvögern och Fjäderägg. Vad kommer framtidens grynnor, skär och vikar att heta när mer land höjs över ytan i vattnen kring Holmöarna?

Holmönaturen

Holmöarna är en av kustens verkliga pärlor. Typiskt för naturen i Kvarken är strändernas och skogarnas skiftande utseende. Mer än något annat är det landhöjningen som orsakar variationsrikedomen. Efterhand som nytt land höjer sig ur havet blir avsnörda havsvikar till grunda sjöar, som växer igen och blir våtmarker, kantade av norrlands lövträd. Så småningom gör granen entré. Naturen växlar mellan granskog och blötare marker.

Stora Fjäderäggs fyr och fyrvaktarbostad som nu är vandrarhem

Holmögådd fyr

I strändernas snår av gråal och rönn frodas mustiga växter som vänderot, älgört och rödblåra. Strändernas verkliga färgklick är det rödlila fackelblomstret.

Fågelstation för ringmärkning

Totalt har 283 fågelarter observerats på Holmön. Tretåig hackspett och videsparv lever här med sydliga gäster som lundsångare och mindre flugsnappare. Vänder du kikaren mot havet finns goda chanser att få se labb, ejder eller kanske en förbisvrande tobisgrissla.

På St. Fjäderägg i reservatets norra del finns en fågelstation för ringmärkning av fåglar. Stationen drivs av engagerade ornitologer som också sköter St. Fjäderäggs hedmarker.

Sött och salt i havet

Livet i havet runt Holmöarna präglas av att vattnet varken är salt eller sött. Under ytan finns en blandning av arter som trivs antingen i havet eller i de söta insjöarna. Arter som trivs i saltvatten lever här på gränsen av sin fysiologiska förmåga. Om du gör en djupdykning kan du ändå på klipp- och stenbottnar hitta arter med marint ursprung, till exempel havstulpaner, tånglake eller ullsläke. På mjukbottenarna djupare än fem meter finns bland annat vitmärla och ishavsråssugga.

I flador och glosjöar leker fisken

Tar du dig en simtur i någon av de många fladorna så träffar du på typiska sötvattensarter som abborre eller gädda. Fjädermygglarver och dammsnäckor är vanliga bottendjur, medan borstnate, ålnate och olika slingor är de växter som trivs. Den grunda och flikiga stranden runt Holmöarna är ett gytter av vikar, flador och glosjöar, vilket i sin tur gör att många olika fiskar hittar lämpliga platser för lek.

TECKENFÖRKLARING

- Information
- Vandrarhem
- Café
- Vindskydd
- Övernattingsstuga

Fakta om Holmöarna:

2 800 hektar mark och ett många gånger större vattenområde ingår i reservatet. Holmöarna är därför också ett av Sveriges marina naturreservat. Naturreservatsbestämmelser gäller för både land och vatten. Holmöns båtmuseum informerar om reservatets natur- och kulturvärden.

www.kvarkenguide.org
www.fyrvaktaren.se

Hitta:

Bil eller buss till Norrfjärden. Därifrån passbåt till Byviken på Holmön. Bilen får du lämna på fastlandet. Med cykel kan du besöka både Holmön och Ängesön. För att nå övriga arkipelagen krävs båt. Från Byviken transporterar den vackra träbåten Slupen gäster till vandrarhemmet på St. Fjäderägg. Kontakta båtmuseet på Holmön för mer information om Slupen och vandrarhemmet.

Små mossor och vida vyer

Under årtionden har biologistudenter kruvit fram bland spännande mossor och rara kärlväxter i Skravelsjöbäckens ravin. Nu är området naturreservat och många fler kan finna vägen dit. Följer du stigen upp till toppen kan du njuta av utsikten mot Umeå och Klabböle.

Utsikten från berget

Hässningberget ligger mellan byarna Klabböle och Skravelsjö, bara 6 km sydväst om centrala Umeå. Reservatet omfattar norra delen av berget. På toppen är skogen gles med knotiga tallar och renskavda hållar. Den vidsträckt utsikten mot Umeälvens landskap med ålderdomliga byar och in mot staden är värd all möda den 140 meter höga toppbestigningen kräver.

Fakta om Hässningberget:

Hässningbergets naturreservat omfattar 94 hektar. Syftet med reservatet är att bevara värdefulla naturmiljöer som hållmarkstallskog, högproduktiv granskog och lövrika bäckraviner. Reservatet är värt ett besök när som helst under året. Det finns soffor och ett vindskydd vid utsiktsplatserna.

Hitta: Från Umeå kör man lättast via Röbbäck till Skravelsjö. Därefter höger mot Klabböle. I skogen mellan byarna finns en parkeringsplats med informationsskylt. Från Sörfors kör man förbi Klabböle och svänger höger mot Skravelsjö. En vacker stig leder upp på berget från vägen.

Palmmossa
Climacium dendroides

Skravelsjöbäckens ravin

Skravelsjöbäckens ravin öster om berget är vildvuxen. Nära bäcken och i bergets sluttning växer en jungfrulig skog där gråal, sälg och asp frodas tillsammans med stora granar. Här finns också gott om döda träd i olika former och nedbrytningsstadium. Floran är ovanligt rik i den fuktiga ravinen. Midjehöga ormbunkar som majbräken och nordligt lundbräken samsas med kräsna örter som brunrör, kärrviol och kärrdunört. Den tropiska känslan befasts av fuktighetsälskande mossor som kranshakmossa, rosmossa och palmmossa.

Vildmark nära Umeå!

Förföriska dofter från underjorden pyser upp mellan myr tuvorna i Västermark!

Nära Botsmark finns två spännande reservat som så få känner till. Västermark är perfekt för friluftsliv och i Isklinten ska skogarna få utvecklas för att öka den biologiska mångfalden.

Västermark

Västermark är utmärkt för friluftsliv! En skid- och vandringsled tar dig runt området. Ta med dig kompass om du planerar en tur utanför stigen. I reservatets norra del finns en enkel timrad koja där du kan rasta eller övernatta.

Myrar och kärr mellan skogsholmar med gran och tall skapar en känsla av vildmark i Västermark. Lavskrika, spillkråka och ovanliga lavar som kortskaftad ärgspik och dvärgbägarlav är exempel på arter som motiverade skyddet av reservatet. Det är arter som bara trivs i gamla, orörda skogar och som har det kärvat i det moderna skogslandskapet.

Fakta om Västermark och Isklinten:

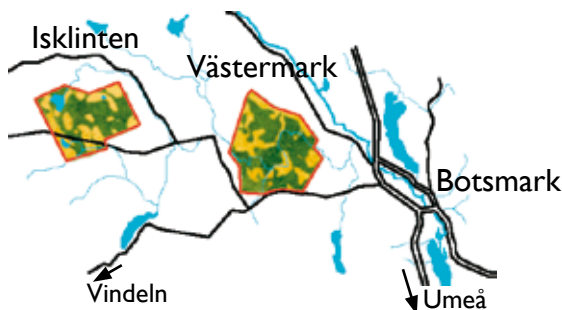
Västermark är 282 hektar stort. Isklinten omfattar 233 hektar. Västermarks präglas av en mosaik av skog och myr. Isklinten är en skogshöjd med hänglavsrik granskog.

Hitta: Reservaten ligger i norra delen av Umeå kommun, 3 km NV om Botsmark. Följ vägen mot Vindeln någon km. Entré, parkering och informationsskylt finns i anslutning till Vindelvägen. En mindre väg leder in till västra delen av Västermark och Isklinten.

Isklinten

En skogshöjd med två markerade berg möter besökaren i reservatet. Det västra är reservatets högsta punkt, Isklinten (330 meter över havet). Skogen i området är variationsrik. Här finns några områden med riktigt gammal skog där man finner arter som gränsticka, koralltaggsvamp och tretåig hackspett. Länsstyrelsen planerar att bränna och på annat sätt sköta skogarna för att ytterligare förbättra livsmöjligheterna för hackspettar och andra arter som trivs i gammelskogen.

En udde att förundras över

Redan Olaus Magnus förundrades över Bjuröklubb. Det var på 1500-talet, men det finns skäl till förundran än i dag. På Bjuröklubb möter en rik natur Bottenvikskustens spännande kulturhistoria.

Naturen på Bjuröklubb

Klubben steg upp ur havet för 4 000 år sedan. Hela Bjuröklubb består av slipade berghällar täckta av vågspolad sten, bitvis av stora fält med klappersten. Vindpinade, knotiga tallar och granar växer mellan klipporna och på ständerna finns gråalsnår med vänderot, älggräs och gultåtel. Den natursköna halvön Bjurön är den östligaste delen av Västerbotten och en perfekt plats för att titta på sträckande fåglar. Från fyrplatsen och Grundskatan har du god utsikt och kan se förbiflygande fåglar som små- och storlom, sjöorre och alfågel eller flera tusen bofinkar, trastar och lärkor. Bästa tiden för skådning är från mitten av april till slutet av maj.

Sanddynerna på Storsand

Sanddyner, stränder, klippor och det öppna havet vid Bjuröklubb påminner på många sätt om fjällhedens öppna landskap. När Norrlands entomologiska förening 2004 undersökte insektsfaunan fann man till sin förvåning berghumlan, som annars finns i fjällen och som aldrig tidigare hittats i något av kustlandskapen. Den ovanliga klöverhumlan hittades på blommande strandvial. Gammelskogen, strandsnåren, hållkaren och de stora sanddynerna inom naturreservatet är viktiga för många ovanliga insektsarter.

Klöverhumla
Bombus distinguendus

TECKENFÖRKLARING

	Reservatsgräns		Information
	Väg		Parkering
	Stig		Café
	Farled		Gästhamn
	Skog		Sevärdhet
	Hällmark		Fornlämning
	Myr		Fyr
	Vattendrag		

Fyr och Café

I närheten av fyrplatsen kan man passa på att lära sig mer om de tomtningar, enkla tältgrunder, som finns kvar efter medeltidens säljägare och fiskare. Följ den skyltade stigen.

Fyren byggdes 1859, och den var bemannad fram till 1970. Fyrvaktaren skötte också väderobservationerna som varje dag sedan 1924 kunnat höras i radions sjörapport: ”Skagsudde, Järnäsklubb, Holmögadd, Bjuröklubb, Pite-Rönnskär...”.

Bjuröklubb har också varit en viktig lotsplats. Den gamla lotshamnen fungerar i dag som gästhamn för fritidsbåtar.

Utmed rampen finns skyltar som berättar om reservatets intressanta natur och historia.

Fakta om Bjuröklubb:

Naturreservatet är 919 hektar stort. Det är kustnaturen, kulturmiljöerna och friluftslivet som är grunden för reservatet. Hällmarker, klapperstensfält och sanddyner har stort geovetenskapligt och biologiskt värde.

Föreningen Arena Bjuröklubb driver idag café och pensionat på fyrplatsen. Servering och pensionat är sommartid öppet alla dagar.

Hitta:

Sväng av E4 något norr om Lövånger och följ skyltning till Bjuröklubb via Uttersjöbacken. Naturreservatet ligger ca 20 km från E4. Fyrplatsen med Café och pensionat ligger längs norrut på udden. Rörelsehindrade kan parkera uppe vid fyrmästarbostaden. En lång träramp har gjort fyrplatsen och reservatet tillgängligt för alla.

Storspov *Numenius arquata*

Fågelfjärden vid Lövånger

Gärdefjärden är sjön som förgiftade sig själv med svavel så att all fisk flydde ut i havet. Men det är länge sedan detta hände. I dag är Gärdefjärden en rik fågelsjö, omgiven av ett av Västerbottens finaste odlingslandskap. Väster om sjön finns sankta strandängar och åkermark med lövdungar och blandskog.

Avsnörd havsvik

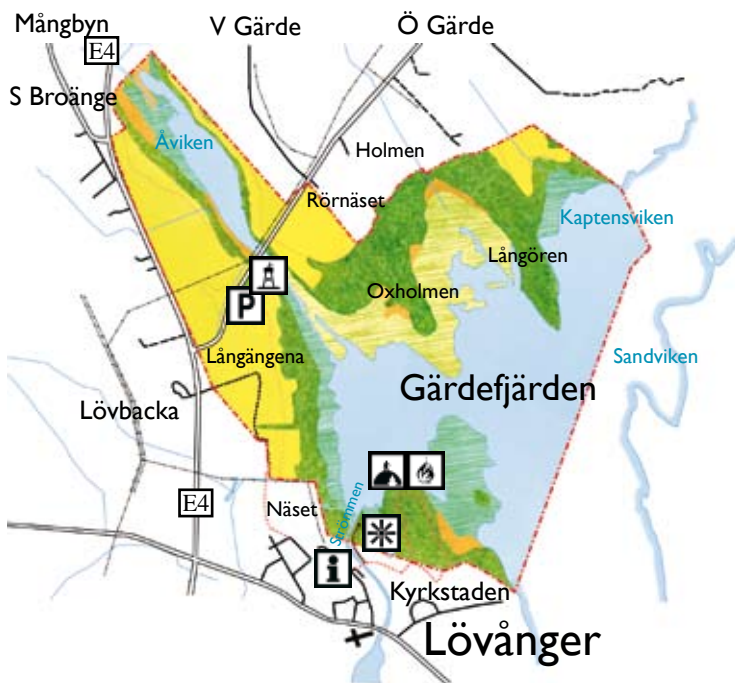
Gärdefjärden har bildats genom att landhöjningen snört av den ursprungliga havsviken. Vattenytan ligger nu fyra meter över havet. Mångbyån är det viktigaste tillflödet till fjärden. Utflödet sker via en grävd kanal som binder ihop Gärdefjärden och Avafjärden. Fjärden har troligen sänkts två gånger, någon gång på 1850-talet och 1931.

En svavelosande historia

Utan näringstillförseln från jordbruket skulle Gärdefjärden ha varit en näringsfattig sjö. Det beror på att jordarna i omgivningen är rika på svavelhaltiga sediment. Sjöns pH-värde är följaktligen lågt. Under torråret 1914 var vattenståndet så lågt att stora bottenområden låg torras. Det svavelhaltiga sedimentet oxiderades till lösliga salter, som uppenbarligen var giftiga. När vattnet på nytt rann till i sjön 1915 löstes de giftiga salterna i vattnet. Mört, abborre, braxen och andra fiskar flydde ut i närliggande havsvikar. Det tog fem år innan de började återvända.

TECKENFÖRKLARING

- Reservatsgräns
- Stig
- Elledning
- Vattendrag
- Ramp med utsiktsplats
- Jordbruksmark
- Skog
- Myr
- Svårframkomlig våtmark
- Betad strandäng
- Information
- Parkering
- Utsiktsberg
- Eldplats
- Fågeltorn
- Utsiktsplats

Fåglar i Gärdefjärden

I dag är Gärdefjärden en viktig rastplats för fåglar under vår- och höstflyttningen. På våren ser man ofta stora mängder betande gäss och tranor på åkarna kring sjön. Ljungpipare, brushane, rödbena och storspov kan också ses i reservatet. Brun kärrhök och fiskgjuse flyger regelbundet över fjärden. Gräsand, knipa, kricka och vigg häckar i Gärdefjärden, men även ovanligare arter som dvärgmåsar, gråhakedopping och jorduggla. Sällsyntheter som brunand och mindre hackspett ses då och då.

Knipa *Bucephala clangula*

Ute i fjärden betar fjällkor sommartid. Kreatursbetet och åkerbruket är en förutsättning för att markerna hålls öppna och att reservatets naturvärden därmed bevaras.

Fakta om Gärdefjärden:

Gärdefjärden är 370 hektar stort. Länsstyrelsen och privata markägare bekostar skötseln av reservatet. I reservatet finns fågeltorn, utsiktsplatser och en ramp för rullstolsburna fram till en plattform med utsikt över sjön.

Hitta: Naturreservatet ligger i anslutning till Lövångers by något öster om väg E4. Utsiktsplatser och rampen för rullstolsburna nås från Lövångers kyrkby i södra delen av reservatet. Fågeltornet nås bäst från vägen mot Uttersjöbäcken i östra delen av reservatet.

En doft av nattviol

I månadsskiftet juni-juli kan du känna doften från nattviol i Blylodmyrans och Brännbergets sumpskogar! Här finner du också orkidéer som norna och guckusko samt sydliga växter som örnbräken och skogsolvon.

Blylodmyran

Som namnet antyder är större delen av reservatet en myr. Myren bildar tillsammans ett svagt sluttande kärr som avvattnas av Myrbäcken. På kärret växer en gles tallskog. En mosaik av bladvass, björnbrodd, gräsull, purpurvitmossa och guldspärrmossa växer mellan sumpskogens tallar.

Nattviol
Platanthera bifolia

Norna *Calypso bulbosa*

Brännberget

Brännbergets tallskogslid är en förnämlig växtlokal för orkidéer. Nattviol, norna och guckusko trivs i den kalkrika skogen. Nattviolen är mycket väldoftande och man känner ofta doften innan man får syn på växten. Guckuskons stora, gula toffelblommor är omisskännliga när växten blommar kring midsommar. Den lilla, gracila nornan är norrlandsskogarnas egen orkidé.

Fakta om Blylodmyran och Brännberget:

Naturreservaten ligger i övre Kågedalen och har för Norrland en ovanligt rik vegetation. Berggrunden består till stor del av urkalksten samt näringsrika grönstenar vilket ger upphov till den extremt rika orkidéfloran i området.

Hitta: Reservaten ligger ca 7-8 km NO om Boliden i Skellefteå kommun. Från riksväg 95 kan man beroende från vilket håll man kommer, svänga av mot Strömfors eller mot Svanström och vidare mot Nyholm. I byn Nyholm ligger ett sågverk, sväng av där mot Häbbärsfors. Kör ca fyra km och efter byn Granholm, där det är skyltat till reservaten.

Där Rickleån möter havet

Klubben ligger naturskönt vid Rickleåns mynning i havet. Här brusar Nettingforsen, som är ovanlig på mer än ett sätt. Få älvar har forsar eller fall så nära sitt utflöde. Nettingforsen är dessutom opåverkad av flottningsrensning, vilket är unikt utmed Norrlandskusten.

Nettingforsen

Nettingforsen har uppkallats efter flodnejonöga, nätting, som är en ålliknande fisk. Fisket efter nätting är en gammal tradition och bedrivs av Rickleå byamän. Det sker med särskilda tinor nattetid på eftersommaren och hösten.

Klubben är en långsträckt udde som bjuder på fina upplevelser av Västerbottenskustens kärva skönhet. Här finns orörda hållmarker, klapperstensfält och sandstränder.

Nettingtinor vid forsen

Nytt land ur havet

Längs Norrlandskusten stiger ständigt nytt land ur havet, ett resultat av att marken fjädrar tillbaka efter att ha varit nedtryckt av den senaste inlandsisen. I Västerbotten är landhöjningen nio millimeter per år. Efterhand som nytt land skapas vandrar växter in och efter ett par hundra år har havsbotten förvandlats till granskog. På Klubben kan man studera alla stadier i dessa naturliga landhöjnings-skogar, som är något av en specialitet för Bottenhavets kuster.

Fakta om Klubben:

Klubbens naturreservat är 45 hektar stort och består av lika delar land och vatten. Syftet med reservatet är att bevara skogar, klapper- och sandstränder och hållmarker i ostört skick. Nettingforsen rinner genom reservatet.

Hitta: Reservatet ligger i Robertfors kommun. Kör E4 från Umeå till Bygdeå. Sex kilometer efter Bygdeå svänger man österut. Följ vägen på södra sidan om Rickleån ut till sista forsen före havet. Vid Nettingforsen kan du parkera bilen.

Kvarkens sydport vid hav och land

Söder om Nordmaling i länets sydspets ligger skärgårdsområdet Kronören - Drivören. Här möter Västerbottens steniga moränkust den bördiga och klippiga Höga kusten.

Kronörens välskyltade stigar

Följ den markerade stigen från parkeringen vid vägen, utmed stigen finns informationsskyltar om områdets natur och kulturspår. Här kan du läsa om salpetersladan och gistvallarna, flador och grankloner. En nybyggd grillstuga har byggts vid havsstranden på Rönnören och på Vedhällan finns ett vindskydd och en grillplats. På väg ut mot Vedhällan passerar du några vackra tjärnar och på stenstranden kan du hitta strandaster och ormtunga. På hållarna växer även kärleksört och gul fetknopp.

Längst ut på Långroudden leder en markerad stig över ett klapperstensfält och ut till en vacker strandäng med fackelblomster, strandglim och den sällsynta strandveronikan. På den exponerade stenstranden växer den taggiga busken havtorn med sina C-vitaminrika gula bär. I närheten av grillplatsen kan du studera berggrundens sirliga gnejs, med gångar av pegmatit och diabas.

Fakta om Kronören:

Reservatet omfattar 5 837 hektar och är ett av Västerbottens marina naturreservat.

Hitta: Från väg E4 ca 6 km söder om Nordmaling sväng söderut mot Långron. Vägen slutar strax innanför Långroudden. Promenera utmed den östra stranden eller längs sommarstugevägen ut till udden.

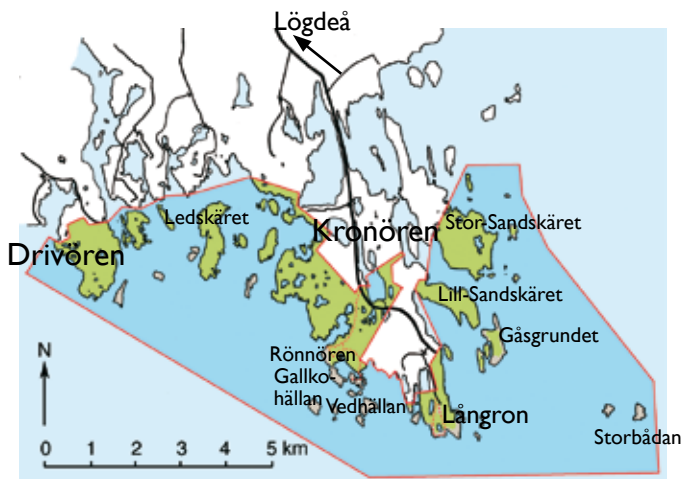
I Kronören finns den idag enda kända växtplatsen för den bredbladiga hästsvansen. Arten växer som en upprätt svans i det grunda vattnet utanför stranden vid Stor-Sandskäret.

Rikt fågelliv

Vid Långroudden brukar fågelskådare samlas under vår, höst och vinter för att se sträckande fåglar. När isen ligger utanför Umeå är fortfarande Kronören och Långroudden ett bra alternativ för den som söker fåglar vid havet. Johan Elmberg skriver i boken "Fåglar i Nordmaling och Bjurholm" att Kronören är en av de få platser i Sverige där man till fots kan se mer än 100 fågelarter på en morgon.

Strandveronika
Veronica longifolia

Hemma hos Tjuv-Ante

Grottforskare har länge uppmärksammat Nordmalings speciella tunnelgrottor. De vackra formerna i bergen är som en skulpturutställning! Grottor är spännande utflyktsmål för hela familjen. Vagar du gå in i en grotta där Tjuv-Ante höll till?

Storrisberget med Tjuv-Antes grotta

Enligt en sägen från 1800-talet använde stortjuven och fribrytaren Tjuv-Ante grottan som gömställe. Tjuv-Ante eller Anders Andersson, som han egentligen hette, stal verktyg, hästar och kläder samt brände ner en ladugård.

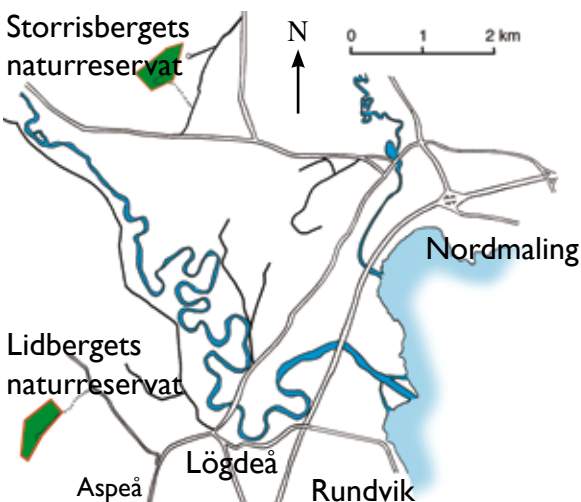
Från öppningen i Tjuv-Antes grotta leder en stega ner till en spricka som är 1,5 meter bred vid botten. Längst in leder ytterligare en stega ner till en djupare nivå. Totalt är grottan med gångar 30 meter lång. Utanför grottan kan man följa leden förbi höga bergväggar och klapperstensfält till bergets nordsida.

I Lidbergsgrottorna finns flera rundslipade sprickgrottor

Lidbergsgrottorna

Området är lättillgängligt och här hittar du vackert slipade sprickgrottor, som Stora Lidbergsgrottan och Marmitegrottan. Grottorna bildades av att stora block virvlade runt i havets bränningar och nötte mot klipporna för ungefär sju tusen år sedan.

Fakta om Storrisberget och Lidbergsgrottorna:

Naturreservaten är ca 20 hektar vardera. Syftet är att bevara geovetenskapligt intressanta grottor och jättegyttor som exempel på glacial erosion. Det finns lättgängna vandringsleder genom reservaten.

Hitta: Storrisberget: Från E4, sväng västerut mot Olofsfors. Följ skyltning mot Norrfors. Efter ca 2 km är det skyltat "Naturreservat".

Lidbergsgrottorna: Kör från E4 mot Lögdeå. Vid trevägskorsningen mitt i byn kör man mot Aspeå. Direkt söder om bron över Aspån finns vägvisning mot naturreservatet.

Stäm träff med en myllrande stormyr

I Torsmyrans svällande vitmossatuvor lurar sileshåret småkryp i fördärvet. De glänsande dropparna på bladen är inte söt nektar – det är sileshårets klabbiga mat-smältningssvätta. Den insekt som landar blir fast.

Sileshåret – en av våra insektsätande växter – är bara en av många arter som anpassats att leva i den tillsynes karga och enformiga myr miljön. På den mäktiga Torsmyran, en av Norrlandskustens största och mest variationsrika myrar, kan du möta många fler.

Tranbär *Vaccinium oxycoccos*,
rosling *Andromeda polifolia* och
storsileshår *Droseraceae anglica*

Ett myllrande djurliv

Ute på myren häckar ljungpipare, rödbena, grönben, gluttsnäppa, storspov, smålom, sångsvan, ängspiplärka och gulärå.

Myren har också en rik insektsfauna. Man har hittat 16 olika jordlöpare, 27 olika vattenskalbaggar, 5 arter vattenskinbaggar och 8 troll- och flicksländor! Bland de 24 dykarna kan särskilt den rödlistade dykarbaggen *Laccophilus biguttatus* nämnas. Denna hoppsprättande dykare är mycket ovanlig i Sverige, men ändå spridd över hela norra halvklotet.

Martallar och sileshår

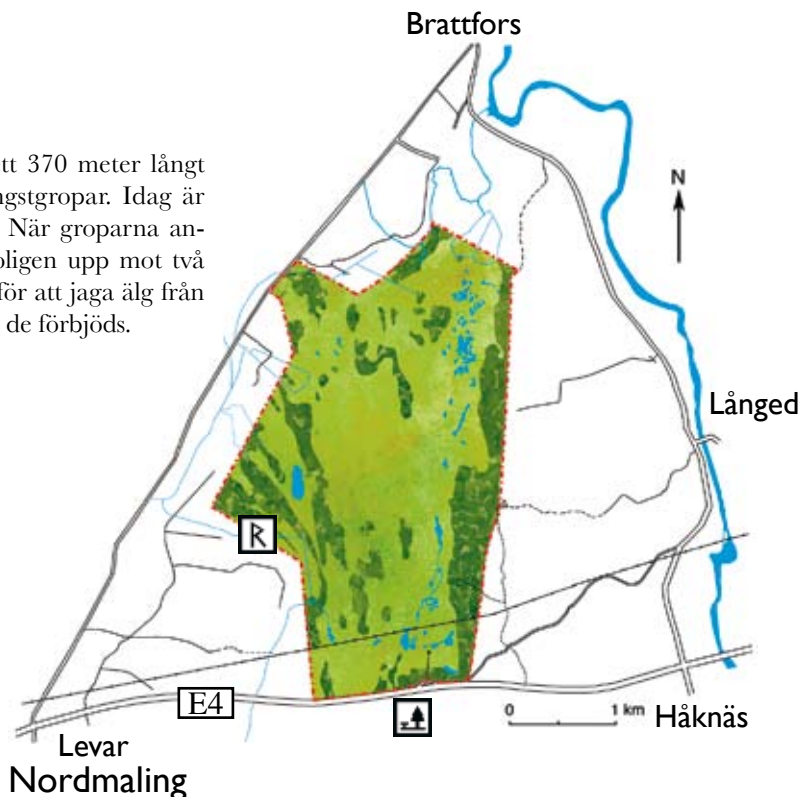
Ute bland mossar, kärr och myrar växer martallar, tuvor med rostvitmossa och dvärgbjörk. I de blöta höljorna växer ullvitmossa och sileshår. I de ännu blötare delarna på myren ska man inte gå alls. I dessa "lösbottnar" - eller helt enkelt surhål - växer bara starr och dybladådra.

Fångstgropar

I reservatets västra del finns ett 370 meter långt fångstgropssystem med 12 fångstgropar. Idag är groparna en halv meter djupa. När groparna användes var de rejält djupa, troligen upp mot två meter. Fångstgropar användes för att jaga älg från stenåldern fram till år 1864, då de förbjöds.

TECKENFÖRKLARING

- - - Reservatsgräns
- Myr
- Skog
- ~ Vattendrag
- ↑ Ramp med utsiktsplattform
- R Fångstgropar
- 🌲 Rastplats

Fakta om Torsmyran:

Torsmyran ska bevaras som ett i huvudsak ostört myrkomplex med anslutande, delvis naturskogsartade skogar och dess naturliga flora och fauna. Reservatet är 834 hektar stort. Det ingår i EU:s nätverk av skyddade områden, Natura 2000.

Hitta: Reservatet ligger i Nordmalings kommun. Entrén till reservatet är i direkt anslutning till E4 sex km norr om Nordmaling. Säkrast är att svänga av E4 från södergående körfält. Från Vägverkets parkering går en stig, spång och rampför rullstolsburna ut på myren till en utsiktsplats.

Rapport från Hummelholms ängder

I Hummelholm sköter byborna alltjämt lövängarna på gammalt sätt, med vårstädning och slåtter varje år. Tack vare det hålls det vackra landskapet öppet och somrarnas blomsterprakt kan bevaras.

Häggblommor

Blomrika lövängar

Hummelholms ängarna är blomrika och frodiga. På försommaren blommar rödblåra och åkerbär och på eftersommaren fibblor, gullris, renfana och älsvallad.

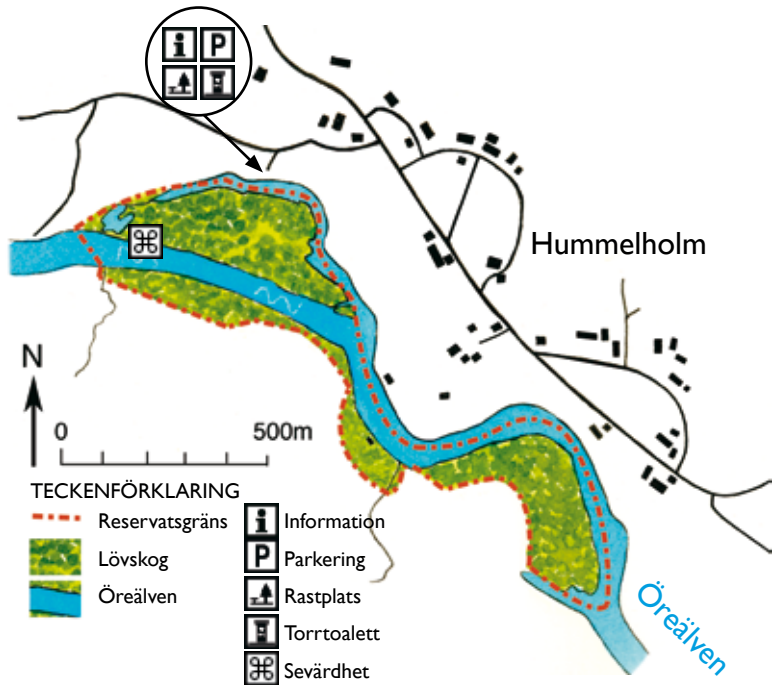
Delar av reservatets skogar får växa fritt. Där trivs fåglar som trädgårdssångare och lövsångare.

Naturreservat med lokalt engagemang

Hummelholm kulturförening utför på uppdrag av länsstyrelsen årlig röjning och slåtter i lövängarna. Under två helger i augusti samlas ett 60-tal bybor, unga som gamla, för att med lie och höräfsa genomföra slåttern på Granholmen och Hästängsholmen. Slätterdagarna är mycket uppskattade. De ger bybor, bekanta och släktingar tillfälle att träffas och skapar stor gemenskap. Samtidigt bevaras och sprids kunskap om hur man förr skördade med enkla redskap. Det finns också mycket tid över för prat, skratt, kaffe och god mat.

Rödblåra *Silene dioica*

Storholme med skogig slått

En karta över Hummelholm från 1793 visar att det som i dag är reservat då låg nästan helt under vatten. Allt som fanns var två öar i väster, ”Hollmarne”, som bestod av slåttermarker. År 1858 skiftades byns marker i laga skifte. Då fanns tolv öar i västra delen av byn. En av dem betecknades på lantmäterikartan

som skoglig slått medan andra kallades hård- eller starrvall. Idag har Hummelholms lövängar växt samman med fastlandet.

Det är Öreälven som ständigt skapar om landskapet genom översvämningar, isrörelser och transport av sediment.

Fakta om Hummelholm:

Reservatet ligger vid Öreälven. Arealen är 27 hektar. Syftet är att bevara och sköta en naturfodermark med hundaåriga anor. Besök gärna Hummelholm första dagarna i juni då häggen blommar eller sista dagarna av juli när den gula renfanan eller den blå älvsalladen blommar. Vill du läsa mer om Hummelholms lövängar och dess skötsel rekommenderas:

www.hummelholm.se och www.ac.lst.se eller naturguiden för Nordmalings kommun.

Hitta:

Lövängarna ligger i Hummelholms by vid Öreälven i Nordmalings kommun. Från Umeå kör man lättast via Hössjö och Gräsmyr. I Torrböle svänger man mot Hummelholms by. I Hummelholm är reservatet skyltat.

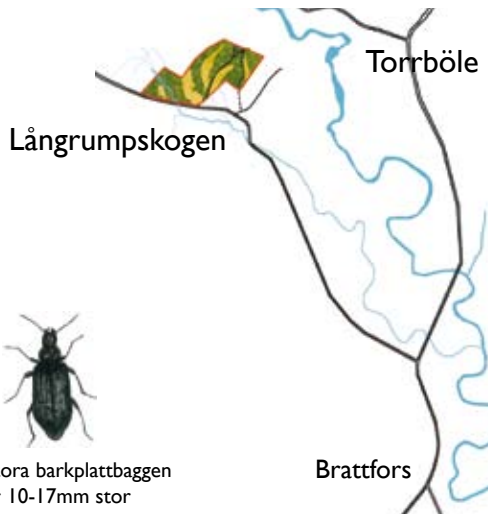
Skog med spännande historia

Långrumpskogen är en av Nordsvieriges mest skyddsvärda naturskogar. Här är träden flera hundra år gamla. Många av de lavar, svampar och insekter du hittar här finns bara i skog som fått leva ostört under mycket lång tid.

Pollenstudier i sumpskogen

Genom att studera pollen och växtfossil i våtmarker kan man ta reda på vad som hänt långt tillbaka i tiden. Analyser visar att före 1200-talet dominerade gran, björk, sälg och al på kärret i Långrumpskogen. Bränder förekom regelbundet med omkring 100 års mellanrum. Det kan forskare utläsa av sot- och kolfyndet i våtmarken och av pollen efter mjölkört, en art som brukar blomma upp i stor mängd på brandfält och hyggen.

Från 1500-talet och framåt ökade det småskaliga skogsbruket i området. Bränder och betande kreatur påverkade också skogen.

När man på 1700-talet slutade med avverkningar och att ha kreaturen på skogen kunde granen åter börja etablera sig. I dag är de äldsta granarna 250 – 300 år.

Sällsynta insekter som större och mindre barkplattbagge och den lilla slemsvampmögelbaggen trivs i den fuktiga skogen. På de långsträckta, låga moränryggarna finner du mest stora gammelskogstallar blandat med döda och omkullfallna träd.

Sitter du stilla en stund kommer kanske lavskrikan och gör dig sällskap.

Fakta om Långrumpskogen:

Reservatet består av grov tallskog på moränryggarna, gransumpskogar och myrmark. Reservatet omfattar 122 hektar.

Hitta: Ta av mot Gräsmyr från E4 i Nordmaling. Efter cirka nio kilometer, sväng vänster vid skyltning mot naturreservatet. Följ skogsbilvägen knappt sex kilometer. Parkeringsplats finns vid informationstavlan.

Brånsjön - en våtmarksdröm

I Brånsjön nära Vännäs by kan rastande och häckande fåglar frossa i häpnadsväckande mängder insekter. Sjön är också en av Västerbottens riktiga pärlor för oss som uppskattar utflykter i naturen. Ta med välfylld fikakorg och kaffetermos. Vid sjöns fågeltorn njuter du sedan av vacker och rik Västerbottensnatur.

En fågelsjö med hög biologisk mångfald

Vår, sommar och höst kokar det av fåglar i Brånsjön. Årta, skedand, stjärtand, brunand, sothöna och svarthakedopping häckar regelbundet. Och självklart finns vanliga arter som kricka, bläsand, grönbena och enkelbeckasin. Från mitten av april till mitten av maj är Brånsjön full av rastande änder och gäss. Bland sädgässen står då och då även ovanliga spetsbergsgäss eller ibland till och med fjällgäss.

Fakta om Brånsjön:

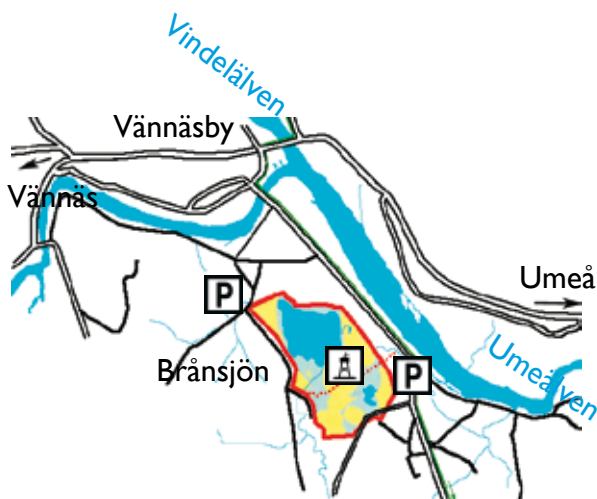
Brånsjöns utlopp mot Umeälven regleras för att hindra översvämningar i omkringliggande åkermarker. Naturreservatet Brånsjön omfattar 270 hektar. Ett fågeltorn finns. Länsstyrelsen siktar nu på att stegvis restaurera sjön genom slåtter, kreatursbete samt röjning av strandskogar. Även tillgängligheten till sjön ska förbättras.

Hitta: Kör E12 till Vännäs by och över Umeälven mot Brån. Ett trevligt alternativ är att köra via Sörfors och Överboda till Brån. Man väljer sedan sida av sjön beroende på hur solen står. Det är svårt att kikaspana i motljus.

Mat i europa toppen

Brånsjön har i forskningens namn blivit grundligt undersökt vad gäller änder och vad dessa äter. Det visade sig att Brånsjön är en riktig våtmarkspärlla när det gäller insekter som sötvattengråsugga, dykarskalbaggar, mygg, knott och fjädermyggs-larver. Dessa insekter är utmärkt mat för änder. Rikedomen i Brånsjön är så extrem att sjön ligger i toppklass även om man jämför med klassiska fågellokaler i Skåne, Normandie och Camargue.

Sveriges nordligaste hassel

Balbergets mäktiga sydbrant syns lång väg och är väl känd i bygden. En annan kändis vid Balberget är Sveriges nordligaste hasselbuske.

Sydlig hassel och nordlig fjällnejlika

Sveriges nordligaste hassel växer i en glänta vid Balbergets fot. Här har den blivit kvar sedan varmare tider för flera tusen år sedan. Hassel växer annars i södra Sverige tillsammans med ekar och andra ädellövträd.

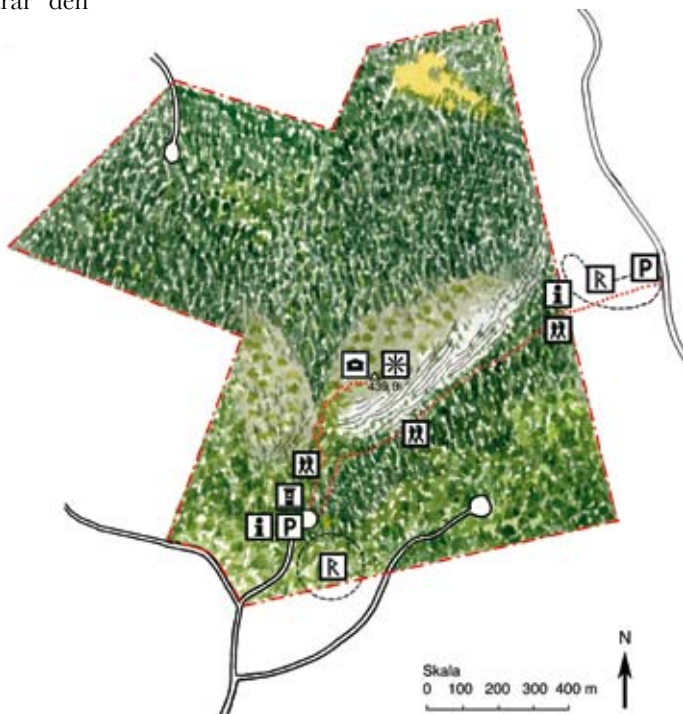
I Balbergets naturreservat finns en spännande blandning av fjällväxter och arter man annars hittar i södra Sverige. Fjällhüllebräken, blågröe, fjällnejlika och fjällbräcka samsas med brakved, liljekonvalj och nattviol. Den sydvända branten fångar upp solvärmen och skapar ett gynnsamt klimat för växter som annars inte klarar den norrländska kylan.

Hassel *Corylus avellana*

TECKENFÖRKLARING

- Reservatsgräns
- Rasbrant
- Hällmark
- Granskog
- Talskog med inslag av lövträd o gran
- Myrmark
- Gångstig
- Bilväg
- Information
- Parkering
- Vandringsled
- Fångstgropar
- Raststuga
- Utsikt
- Toalett
- 439.8 Antal meter över havet

Det var en gång en gosse

En skolklass vandrade i reservatet för några år sedan. Läraren lyckades med konststycket att tända barnens intresse för små knastriga lavar. En vetgirig gosse visade stolt en kvist med en lång, ranglig lav för en häpen lärare. Det var den mycket sällsynta laven långskägg, som man absolut inte får plocka. Kommunens naturvårdsansvarige ordnade sedan en återinplantering av lavkvisten på ett träd. Vad vi vet så trivs långskägget riktigt bra på sin nya kvist.

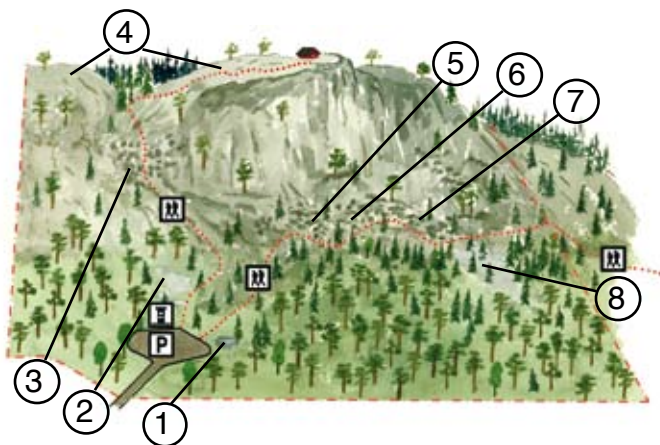
Raststuga på toppen

Stigen upp till Balbergets topp är ganska krävande och brant, men väl uppe väntar belöningen i form av vidunderlig utsikt över det Västerbottniska skogslandskapet. Öreälvens djupa nedskärning syns vackert inte så långt från Balberget och skogen böljar kulligt.

Långskägg *Usnea longissima*

Balbergets naturstig

1 Källan	5 Talusbrant
2 Utströmningsområde	6 Klippdyllor
3 Rasbrant	7 Hassel
4 Hållmark	8 Utströmningsområde

Fakta om Balberget:

Reservatet ligger i Ångermanbalens sydöstra förlängning. Arealen är 165 hektar. Vid reservatsentrén finns parkering, skyltar och dass. Det finns vandringsleder i reservatet. Uppe på Balklinten finns en fin rastplats med grill och vindskydd.

Hitta:

Kör vägen mellan Umeå och Åsele. Passera Bjurholm. Några kilometer före Balsjö är det skyltat mot reservatet.

Där tallar barken vallar

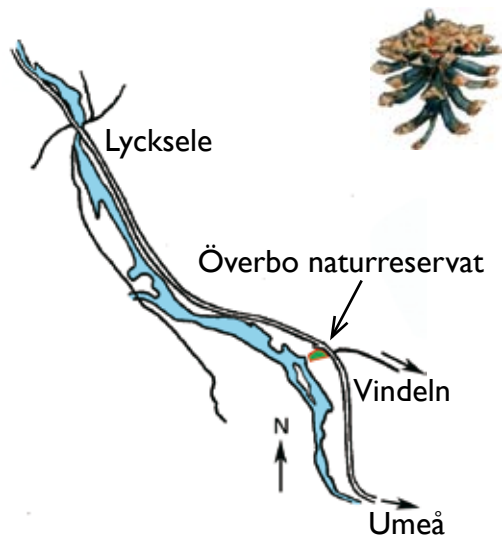
”Stora skogar av tall står öde och fåfäng, ty ingen behöver timret, som faller omkull och ruttnar bort”, skrev Carl Linnéus vid sin resa genom Lycksele socken 1732. Idag är gammelskogar, där träden får leva och dö i sin egen takt, en stor sällsynthet. I Överbo kan man få en bild av hur de skogar Linné mötte såg ut.

Döda träd är levande!

Överbo är ett bra exempel på hur det norrländska landskapet en gång kan ha sett ut.

Skogen är urskogsartad barrskog. På den torrare marken växer det mest tallar medan det vid bäcken och i andra blötare partier växer granar.

Här finns gott om döda träd – en viktig resurs i gammelskogen! Även de döda träden är levande. Innerbarken äts av insekter, svampar lever av ved, insekter lever av svampar, mossor växer på ved, fåglar äter insekter i ved, insekter och snäckor övervintrar i död ved, myror och bin bygger bo av ved, fladdermöss sover i hålträd och där bygger fåglar bon.

Skogsbrand

Det mesta av skogen har vuxit upp efter en skogsbrand i början av 1700-talet. Senare har mindre bränder förekommit omkring 1760 och 1850. Tallar med ärr i barken – ”brandljud” – från den senaste branden finns i södra delen av reservatet. Ny ved övervallar så småningom skadan. Kulturpåverkan märks främst i form av vissa kvarvarande stubbar efter plockhuggna tallar.

Fakta om Överbo:

Överbo är ett av Västerbottens äldsta naturreservat, bildat 1947. Det är 9 hektar stort. Syftet är att bevara områdets urskogsartade karaktär. En skyltad naturstig leder genom reservatet.

Besök gärna närliggande reservaten Tuggensele och Tjäderberget. Skogsmuseet i Lycksele har mer information om skogshistoriken i området.

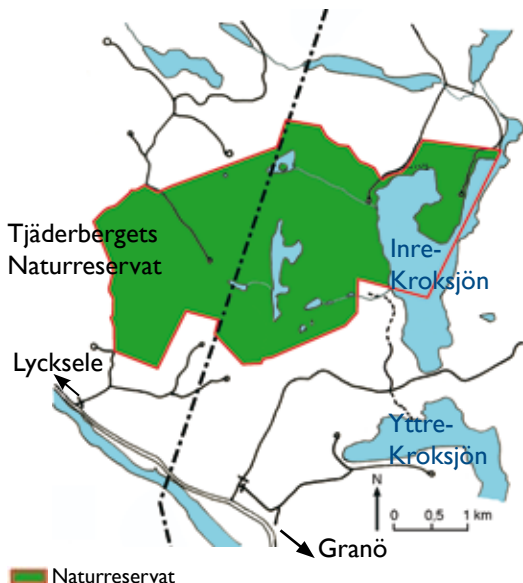
Hitta: Överbo ligger vid E12 ca 15 km söder om Lycksele. Parkering och informationsskylt finns vid vägen.

Skogslandskap att upptäcka

Tjäderberget är ett stort skogslandskap på gränsen mellan Lycksele och Vindelns kommun. Området ligger på vattendelaren mellan Ume- och Vindelälven. Vid Inre Kroksjön och mot det dramatiska Vitberget kan du vandra eller skida i dagar.

Skogens mångfald

Att tjädern finns i Tjäderberget är ju självklart. Men här kan du också få se gråspett, järpe, mindre hackspett och spillkråka. Har du tur kan du känna doften av doftticka, som också kallas nordlig anisticka. För den skarpsynte avslöjas kortskaftad ärgspik på en gammal torrstubbe eller gelélarvar på grova aspar. Titta riktigt nära på trädets ved och bark. På grova och solbelysta tallar kanske den ovanliga reliktboken har lämnat sitt ytliga gnag och rödfnasiga bajs.

Det brinner i Tjäderberget

I Tjäderberget finns skogar med mycket höga naturvärden. Skogen är brandpräglad i nästan hela reservatet. Som mest har forskare räknat sex övervallningar efter bränder i en levande tall. En övervallning – ett brandljud – är en skada i tallen, orsakad av brand. Ny ved övervallar så småningom skadan i trädet. Den senaste branden i området är daterad till år 1888.

Branden är ett naturligt inslag i nordliga barrskogar och en förutsättning för att inte tallen så småningom ska trängas undan av gran. En del av barrskogens växt- och djurarter är helt beroende av att skogen brinner då och då. Därför planerar länsstyrelsen att naturvårdsbränna mindre delar av Tjäderberget.

Fakta om Tjäderberget:

Reservatet omfattar 1 115 hektar. Länsstyrelsen planerar att anlägga en vandringsled och en timmerkoja för tillfällig övernattnings i reservatet.

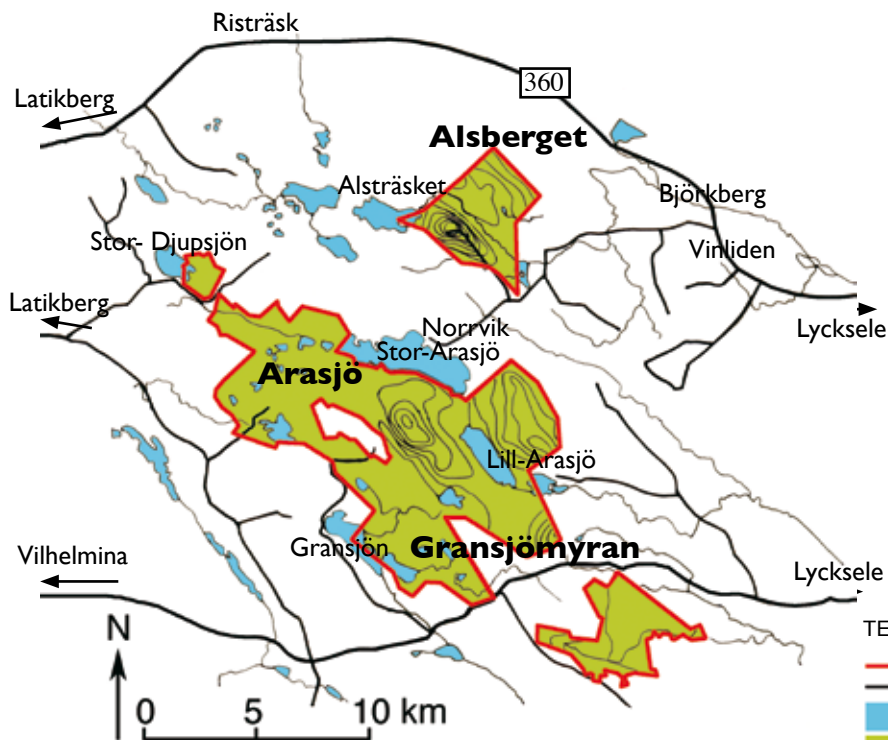
Hitta: Reservatet genomkorsas av kommungränsen mellan Lycksele och Vindeln. Flera skogsbilvägar ansluter till reservatet. Från E12 går skogsbilväg upp till Vitberget ca 19 km SO Lycksele. Mellan Innersjön och Ekorrtträsk går en skogsbilväg söderut till Inre Kroksjön och Spoludden i reservatet.

Vårt östligaste fjäll

Stöttingfjället är som man förväntar sig Norrlands inland. Långsträckta motlut, obefintliga medlut! Men när du nått backens topp öppnar sig granskog och myrar i ett vidsträckt landskap med berg, granlider och sagolikt vackra byar.

Arasjöfjällen

Rutger Sernander, professor i växtbiologi besökte Stöttingfjället sommaren 1914 och blev förtjust. Alsberget, Oxberget, Norra Spettliden och Lövträskberget kallade han tillsammans Arasjöfjällen. Sernander nämner särskilt en grankäl på Alsbergets sydsida med högvuxen skog och marken full av omkullfallna trädstammar. Han tycker att den skogen borde bli nationalpark.

Jungfru Marie nycklar
Dactylorhiza maculata

Alsberget

Alsberget höjer sig över det i övrigt flacka landskapet på Stöttingfjället. Toppen ligger över barrskogsgränsen, 716 meter över havet, och här växer länets östligaste fjällbjörkskog. Förutom den högvuxna granskogen i söder finns i nordost ett svagt sluttande område med myrar, gransumpskogar och ren granurskog.

Arasjö och Gransjömyran

I Arasjö är myrar och sumpskogar vanliga. På de tre friliggande skogsbergens topplatåer finns hållmarker med björk och lågvuxna, rotgrova granar. Arasjö är med sitt granskogs- och myrlandskap en representativ del av Stöttingfjället. Sädgässen trivs i detta ostörda jätteområde av myrar och skogar.

På Gransjömyran häckar myrsnäppa och dvärgbeckasin tillsammans med andra myrfåglar.

Bebyggelse på hög höjd

I Stöttingfjällets byar klättrar ålderdomliga gårdar längs lidernas sydsidor. Där var frosländigheten minst och den värmande solen mest drivande. Sädesodling förekom här upp till 600 meters höjd. Sevärt på Stöttingfjället är bland annat Risträsk by, skolan i Pauträsk, Latikbergs kyrka, dammvallen i Vinliden och Risträsket, en före detta sjöbottenäng.

Fakta om Stöttingfjällets naturreservat:

Stöttingfjällen omfattar Alsberget, Arasjö och Gransjömyrans naturreservat. Arasjö och Gransjömyran omfattar tillsammans 12 500 hektar, Alsberget 2 100 ha. En väg går upp till Alsbergets topplatå, där det finns en markerad naturstig.

Hitta: Stöttingfjället ligger mitt i Västerbotten, mellan Vilhelmina och Lycksele.

Alsbergets naturreservat nås lättast från Vinliden, sedan längs väg 959 mot Norrvik. Arasjö och Gransjömyran kan nås från flera håll. Från Dalasjö kör man österut till Gransjöriset och Norrberg. Från Kroksjö är det ca 15 km västerut till Norrberg.

Nationalälven är änglamark!

Högsommarens värme löser upp skog och Vindelälven i ett svävande flimmer. Heta dofter av kåda och svedda renlavar svider i näsan, en rödstjärt sjunger sin klingande strof från tallheden. Någonstans i trakten utförs en skogsrestaurerande naturvårdsbränning; för insekterna och för kommande trädgenerationer. I Mårdsselforsen skummar Vindelälven och tillför luften välbehagligt syre.

Hängbron över Vindelälven

Kung Karls spira
Pedicularis sceptrum-
carolinum

Fjällbotanik vid älven

Mårdsselforsens stränder är mycket rika på växter. Förutom vanliga skogsväxter finns här också fjällväxter som svarthö, fjällviol, kung Karls spira och fjällvedel. Mellan stenskravlen kan man hitta den vackra kanelrosen.

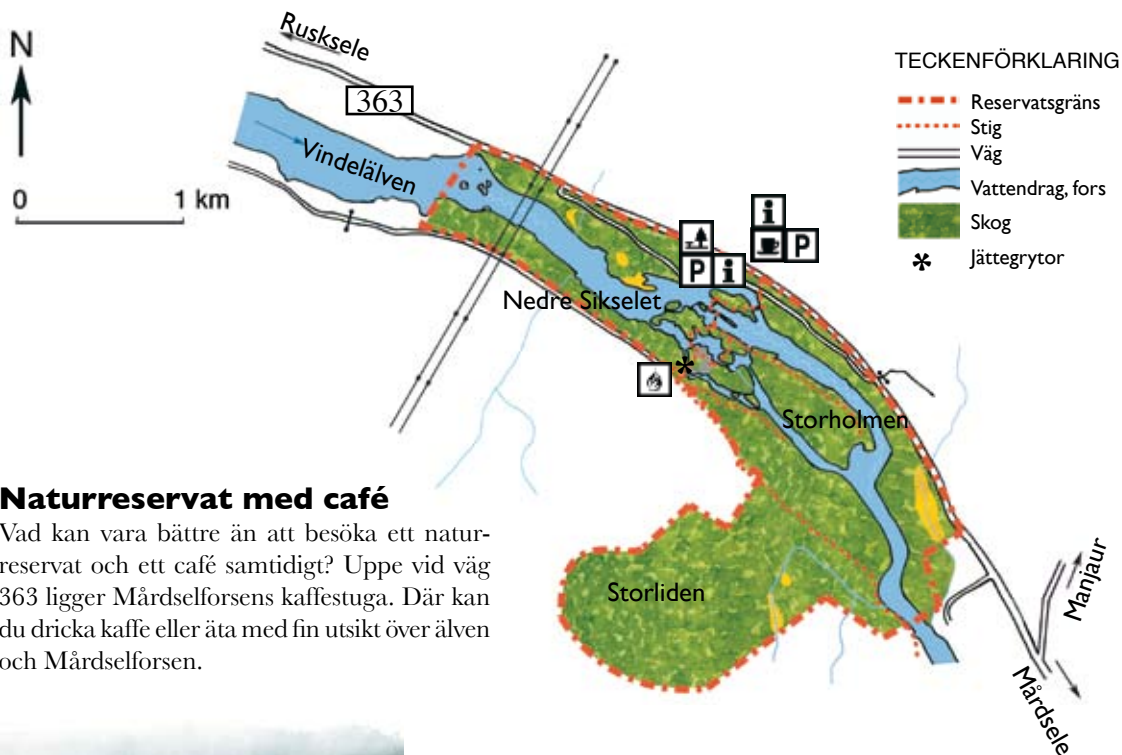
I anslutning till älven finns också rester efter flottarepoken. Stenkistor och ledarmar byggdes för att timret inte skulle fastna i strandkanterna under flottningen.

250-åriga tallar

På älvens södra sida är den gamla älvbotten blottad. Här har älvens vatten genom årtusenden slipat fram ett klipplandskap med jättegrytor.

Storlidens 250-åriga tallar bär spår av tidigare bränder. I svackor och bäckdråg växer hänglavdraperad granskog med inslag av asp, björk och sälg. Längre upp i liden är terrängen allt blockigare för att till sist övergå till ett mindre tvärstup och därefter hållmarker med vresiga tallar.

Utsikten från toppen är fantastisk.

Naturreservat med café

Vad kan vara bättre än att besöka ett naturreservat och ett café samtidigt? Uppe vid väg 363 ligger Mårdselforsens kaffestuga. Där kan du dricka kaffe eller äta med fin utsikt över älven och Mårdselforsen.

Jättegrytor på älvens södra sida.

Fakta om Mårdselforsen:

Reservatet ligger vid Vindelälven. Arealen är 410 hektar. Förutom forsmiljöer finns här skogar med mycket höga naturvärden. Mårdselforsen är ett av länets viktigaste utflyktsmål och länsstyrelsen underhåller därför rastskydd och eldplatser. En handikappanpassad brygga leder besökaren ut till första hängbron över älven. Sedan är det bara att följa stigen längs spänger, broar och ledaromar. På toppen av Storliden finns en liten rastkoja. Uppe vid väg 363 finns Mårdselforsens kaffestuga. Hemsidor om reservatet och kaffestugan: www.mardselforsen.se och www.ac.lst.se.

Hitta: Naturreservatet nås enkelt från väg 363. Åk mot Sorsele från Vindeln. När du passerat Mårdsele by, fortsätt vägen ytterligare 3 km och följ skyltningen vid reservatet. Parkering kan ske uppe vid kaffestugan eller vid älven intill den handikappanpassade bryggan.

Forsen ger kraft åt Vindel

Vindelälven forsar så skummet yr upp på trärampen nära kvarnen. Det är som om den levande forsens kraft i åt var och en som står eller går på stigarna kring Vindelforsen. Energin kommer väl till pass – här finns mycket att uppleva.

Vindelälvens forslandskap

Vindelforsarna vid Vindel är ett av Vindelälvens allra mäktigaste forslandskap. Mest storslagna är forsarna under högvattenperioden i mitten av juni, men området bjuder besökare på storslagna naturupplevelser under alla årstider. Ostsidan av forsarna kantas av vackra nipor, raviner och älvterrasser med lövskog. På västsidan är landskapet planare och där växer äldre barrskog. Vanliga växter i området är klot- och ögonpyrola, vänderot, harsyra och kanelros. I strandsnåren kan man hitta landskapsblomman kung Karls spira.

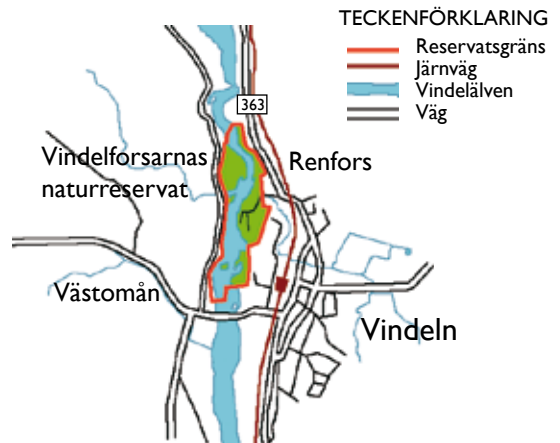
Vid stränderna finns ett 30-tal lämningar efter flottningen i form av stenkistor och ledarmar.

Islossning vid Renforsen

Välanvänd stig

Det tar omkring en timme att gå den markerade stigen runt reservatet. Stigen följer älvstranden på båda sidor, det finns rastplatser och information. En lagom vandring kring vår nationalälv Vindelälven.

Fakta om Vindelforsarna:

I Vindelforsarnas naturreservat omfattar 76 hektar. Här finns välordnade strövstigar, grillplatser, vindskydd och broar. Här finns också naturum, konstupställning i kvarnen samt café och hotell.

Hitta: Reservatet nås från båda sidor av älven. Den bästa utgångsplatsen är Kvarnenområdet. Kör genom Vindel på väg 363. Precis när man lämnat samhället, efter järnvägsövergången, svänger man vänster och kör ner mot älven.

Hennings fågelmarker

Norsjöborna har en fantastisk fågelsjö in på knuten. Vajsjöns vänner värnar om sjön som utflyktsmål och värdefull fågelsjö. Nu arbetar länsstyrelsen, Norsjö kommun och Vajsjöns vänner för att förbättra tillgängligheten till sjön.

Sjö med spännande historia

Vajsjön var tidigare en del av Norsjön. I slutet av 1800-talet sänkte man sjön för att öka avkastningen vid slåttern och då bildades Vajsjön. Enligt gamla handlingar var den årliga avkastningen 2000 skrin-dor hö. Det motsvarar 400 ton i dagens mått.

När sjöslåttern upphörde på 1940-talet började våtmarken att växa igen och den grunda sjön är därför idag mycket mindre till ytan.

Vigg *Aythya fuligula*

Fakta om Vajsjön:

Naturreservatet är 265 hektar stort. Marken är privatägd. Reservatet förvaltas av Länsstyrelsen med stöd från Norsjö kommun och Vajsjöns vänner.

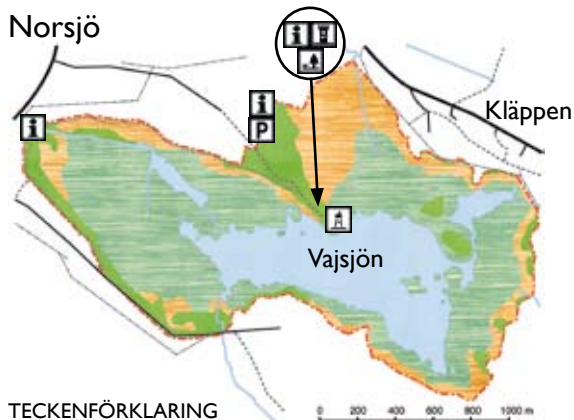
Hitta: Vajsjön ligger en kilometer från samhället Norsjö. Man når reservatet från sjöns norra sida. På vägen ut mot fågeltornet på Långudden finns en rast- och grillplats samt handikappvänligt utedass. Från fågeltornet har man en god överblick över sjön och kan beskåda fågellivet.

Vajsjöns fåglar

Bästa tiden för ett besök vid Vajsjön är under våren när isen ligger kvar och smältvatten översvämmar grässtränderna. Sjöorre, sädgås, småspov, svartsnäppa och ibland smalnäbbad simsnäppa rastar då i sjön under sin resa upp till fjällen.

Gräsand, bläsand, kricka och årta är årliga häckare.

TECKENFÖRKLARING

	Reservatsgräns		Information
	Väg		Parkering
	Stig		Fågeltorn
	Elledning		Rastplats
	Skog		Utedass
	Myr		
	Svärframkomlig våtmark		
	Vatten		

Slingrande Petikå blir Svanskele dammäng

Varje vinter däms Petikån och ängarna vid Svanskele svämmas över. Slammet i vattnet göder ängarna. Detta sätt att öka höskörden var vanligt förr i tiden, men idag är slåtterängarna i Svanskele unika.

Svanskeles slåtterängar utmed Petikån

Byn Svanskele ligger i Petikåns dalgång nordväst om Skellefteå. År 1764 började Svanskele bebyggas och nybyggarna började med slåtter på närbelägna strandängar och myrar. Det var livsnödvändigt för att få vinterfoder till djuren.

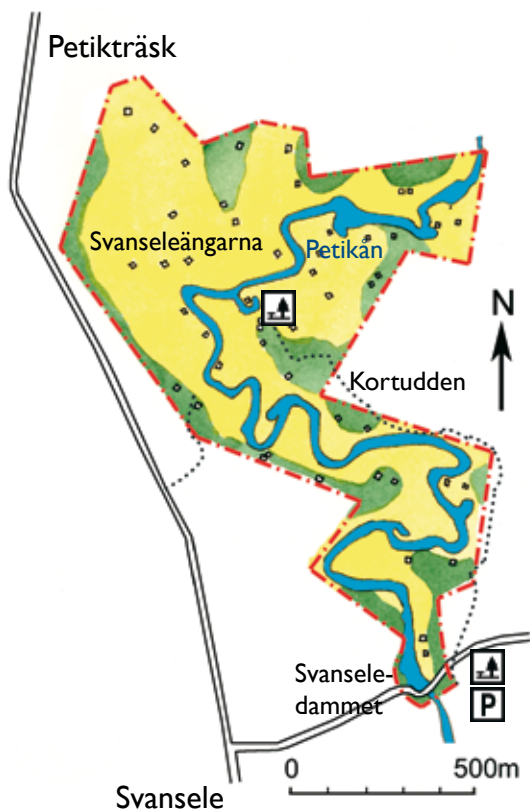
Den första dammen byggdes 1825 nedströms myrängarna. Genom att tidvis leda ut åns vatten över ängarna gödslades marken med näringsrikt slam, vilket ökade höskörden. Så sent som 1960 skördade man hö på de bästa partierna.

Året på dammängen

Under vintern är dammluckorna stängda och vattnet höjs. När våren kommer sänks vattennivån. Vattnet bidrar med gödning och syresättning av marken. Vasstarr, grenrör och fräken tillhör de växter som slås i dammängen. Sensommaren är skördezeit. Gräset slås med en lång, vass, kragförsedd lie, räfsas ihop och torkas på hässjor. När höet är torrt bärs det in i ladorna. Dessa byggnader har en upp till två meter hög undertimring för att inte höet skulle bli blött vintertid.

Restaurering av lador och våtmarker

Idag är de flesta ladorna restaurerade och du ser dem och ängarna bäst från Kortudden, som också har en grillplats. År 2005 frästes tio hektar av ängarna och året därpå började byborna i Svanskele återigen lieslå delar av ängarna. Länsstyrelsen siktar på att hela dammängen ska slåas tillsammans med andra värdefulla våtmarker i länet.

Ladorna har en upp till två meter hög undertimring

Höet räfsas ihop och torkas på hässjor

TECKENFÖRKLARING

- - - Reservatsgräns
- Väg
- Stig
- Slätteräng med lador
- Skogsmark
- Vattendrag
- P Parkering
- A Rastplats

Trana *Grus grus*

Fakta om Svanskele dammängar:

Naturreservatet är 92 hektar stort. Syftet med reservatet är att bevara ett ålderdomligt odlingslandskap. Bästa besökstid är under sommaren. Ängar, dammreglering och lador sköts av länsstyrelsen tillsammans med byabor.

Hitta: Om du kommer från Bolidenhället åker du med fördel upp längs Skellefteälvens norra sida över Petiknäs. Där finns ett vackert odlingslandskap. Åk genom Svanskele by, i riktning Petikträsk. Strax efter utfarten ur Svanskele by finns en skylt åt nordost. På stickvägen når du Petikån med bro vid dammen och rastplats.

Skummande fors med vildmarkskänsla

Lockas du av vilda forsar, storöring och vildmarkskänsla? Då kan Malå-Storforsen vara något för dig. Naturreservatet är en två kilometer långsträckt sträcka av Malån.

Båtdrag vid Storforsens kanjon

Reservatet innehåller avsnitt som är unika för Malån, dels Storforsens kanjon och dels forssträckorna uppströms och nedströms. Kanjonen har utbildats ur ytvulkaniter vilket är det fasta berget består av. Det ger kanjonbildningen en skifferartad struktur med nästan lodräta stup.

Storforsen

Fakta om Malå-Storforsen:

Naturreservatet omfattar 85 hektar. Stigar leder in i området från båda sidor ån och en hängbro finns i höjd med kommungränsen. Enkla eldplatser finns på Malåns södra sida.

Hitta:

Reservatet ligger på gränsen mellan landskapen Lappland och Västerbotten. Kör söder om Mensträsket och följ skogsbilvägarna utmed Malån, västeut till reservatet.

Inom reservatet finns tydliga spår från flottningstiden, till exempel båtdraget vid Storforsen. En kortare sträcka har restaurerats och ligger väl synlig intill stigen på Malåns södra sida. Malåns södra fåra är någon gång under perioden igenlagd med stora mängder sten. Intill den norra stranden står två gamla flottarkojor.

Rik flora

För den botaniskt intresserade finns det mycket spännande vid Malå-Storforsen. Området är kalkgynnade och här finns för trakten ovanliga arter som norna, pors, brakved, fjällruta, ängsruta och örnbräken.

Bland trehundraåriga träd

I Näsuddbergets naturreservat ser skogen ut som den gjorde förr. Här trivs tjäder, järpe och spillkråka. Här växer träden sig gamla och ståtliga och blir så småningom hem för gammelskogens tickor; ostticka, harticka och kötticka.

Blåbärsskogen

I Näsuddbergets blåbärsskog döljer sig spännande historier. De äldsta träden är nästan 300 år och har varit med om skogsbränder. Det finns fortfarande förkolnade trädrester.

En trädjätte som ligger på marken kan uppfattas som ett dött ting, men under barken myllrar insekter och svampar. Det kan ta flera hundra år innan trädstammen med hjälp av otaliga små organismer brutits ned och blivit jord på nytt.

Blåbär *Vaccinium myrtillus*

Fåglar och växter

Skogens gammelskogskaraktär gör området gynnsamt för orre, tjäder, järpe, tretåig hackspett, spillkråka och pärluggla. I slutningen påträffas också näringsrika dråg och källsprång, där det växer fjällskära, korallrot, ekbräken, slidstarr, gyllenmossa, källmossa samt brunmossor.

Lämna växterna orörda men plocka gärna svamp och bär i reservatet.

Fakta om Näsuddberget:

Naturreservatet består av en 96 hektar stor nordsluttning från Näsuddsberget mot Stora Skäppträsket. I reservatet växer 200-300 år gammal tall- och granskog med blåbärris, men det finns också ett område med yngre skog med stort inslag av asp och mindre våtmarker.

Hitta: Reservatet ligger fyra km norr om Malå. Kör vägen mot Sunnanvik vid skylt Näsudden svänger du till höger. Ta till höger vid Näsudden. Bilvägen går genom reservatet.

Ett skogslandskap från svunnen tid

Björnlandet är en av våra nationalparker - ett spännande landskap som kan bjuda på fina naturupplevelser. Knotiga gammeltallar ger området karaktär. Du kan få se tjäder och lavskrika. Ibland seglar kungsörn och fjällvråk över skogen.

Linnés skogar

Nu är naturen i Björnlandet skyddad som nationalpark. Ett litet stycke natur. Naturen i Björnlandet liknar den Linné såg under sin lappländska resa för drygt 250 år sedan. Skogen består mest av tall. Med undantag för riktigt gamla bjässar är trädåldrar kring 150 år vanligast.

Nästan överallt i parken kan man hitta spår efter tidigare skogsbränder. Utmed stigen ses förkolnade träd och i vissa tallstammar övervallas gamla brandskador av ny ved. Dessa så kallade brandljud ger möjlighet att ta reda på exakt vilket år det brann. Med en särskild borrh kan man ta ut ett prov och räkna sig bakåt i tiden med hjälp av trädets årsringar.

Tjäderspel och brandljud. Tjäder *Tetrao urogallus*

Skogskovall
Melampyrum sylvaticum

Spår av nybyggerliv

Skogen i Björnlandet kan te sig orörd av människor, men så är det inte. Här som nästan överallt i skogslandet har människor utnyttjat naturen för att försörja sig. De kulturspår som återstår i dag är inte särskilt iögonenfallande, men här och var kan man se små avverkningar efter brännved. På myrarna finns gamla myrhässjor kvar och i Angsjöbacken finns spår efter timmerflottning.

Landets nationalparker

Björnlandet är en av 28 nationalparker i Sverige. En grundtanke är att landets nationalparker ska ge skydd åt naturliga, särskilt värdefulla områden som representerar Sveriges landskapstyper. Det är Naturvårdsverket som har huvudansvaret för nationalparkerna.

Fakta om Björnlandet:

Björnlandets nationalpark inrättades 1991 och omfattar 1 100 hektar. Från bil- och bussparkeeringen vid Angsjön når man enkelt parkentrén med informationsskylt, utedass och grillstuga. In i parken går en vandringsled upp till toppen av Björnberget. Mer information om Björnlandet finns på www.naturvardsverket.se eller www.ac.lst.se.

Hitta:

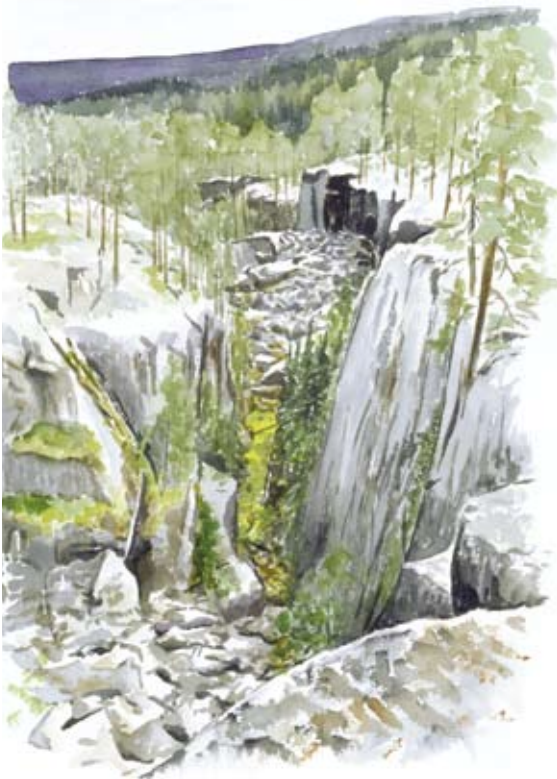
Nationalparken nås bäst från vägen mellan Fredrika och Åsele. En avtagsväg söderut, någon mil från Fredrika, leder ned mot Fjälltuna och därefter mot Flärkån. Sista sträckan går över Flärkån in till Angsjön vid nationalparkens östra gräns. Skogsbilvägen från Flärkån upp till parkentrén plogas inte på vintern.

Stockholmsgata i storskogen

Det sägs att namnet Stockholmsgata syftar på de trånga gatorna i Gamla stan. Men ingen stadsgata kan ge samma mäktiga upplevelse som en vandring genom den djupa och långa kanjon som skär genom skogen just på gränsen mellan Västerbotten och Västernorrland.

Katastroftappning

Stockholmsgata är en storslagen kanjonbildning, 50 meter djup och 1,5 kilometer lång. Den bildades för 9 400 år sedan, då en mäktig isälv störtade ner i dalgången och gröpte ur en svaghetszon i urberget. Troligen skedde denna katastroftappning till följd av en jordbävning.

Kungsörn *Aquila chrysaetos*

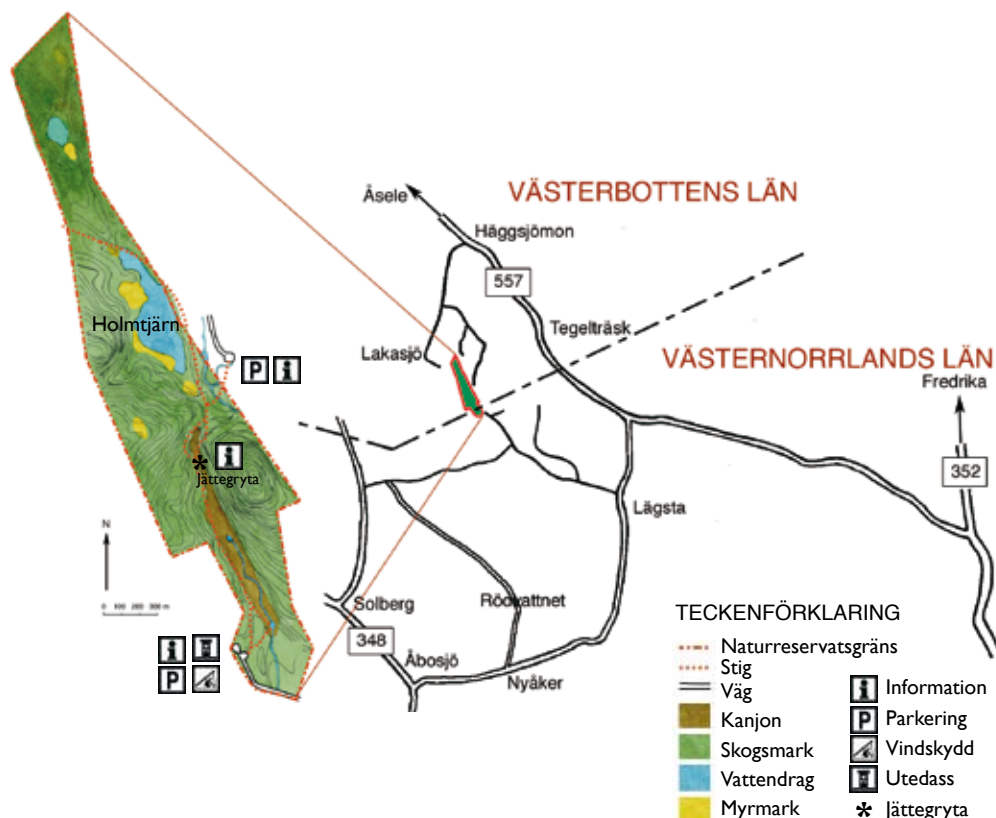
En tur genom kanjonbildningen är en hisnande upplevelse. De lodräta väggarna är som mest 40 meter höga.

Grottor och jättegrytor

Förutom den mäktiga kanjonen finns andra spännande formationer i reservatet. Norr om Uvtjärn finns flera blockgrottor av olika storlek. Ett par av de större genomströmmas av en liten bäck. I kanjonens mitt ligger nästa grottområde. Det är en rasbrant med en håla där is ligger kvar ända in i juni månad. Trånga gångar leder vidare till små salar i fem våningar. Grottans totala längd är ungefär 70 meter. I kanjonens norra del finns det flera blockgrottor. Där kan du via smala gångar komma ner tio meter under jorden.

Strax öster om kanjonens norra ände finns en fyra meter djup jättegryta. Den bildades när vattenströmmarna tvingade sig ner i berget. Jättegrytans botten har en diameter på drygt 5 meter.

Stockholmsgata är en storslagen kanjonbildning

Sällsynta lavar

I den fuktiga kanjonbotten förekommer sällsynta arter som skuggblåslav och trådbrosklav. Lavskrika är vanlig i området. Här finns också tretåig hackspett,

tjäder och goda gnagarår tornfalk och pärluggla. Med lite tur kan man få se kungsörn eller spår av björn eller lodjur.

Fakta om Stockholmsgata:

Naturreservatet är 150 hektar stort och beslutades år 1974. I reservatets entréer, både på Västernorrland- och Västerbottenssidan, finns rastplatser.

Hitta: Det är skyltat från Åselevägen (väg 557) vid Häggsjömon in mot Lakasjö. Efter cirka 5 km delar vägen sig. Du kan välja att ta vägen mot Lakasjö och sedan gå 3 km längs den uppmärkta vandringsleden. Väljer du den andra vägen, tag till vänster mot Hedlunda över Storberget - då kan man åka bil ända fram till reservatsgränsen där det finns ett vindskydd och utedass.

Granskogen i våra hjärtan

Stenbithöjden är ett vildmarksområde med granskog i ett kuperat landskap. Mellan de skogklädda höjderna ligger ödsliga myrar och tjärnar. Stenbithöjdens skogar lever och dör till nytta för gammelskogens alla innevånare.

Vindpinade björkar

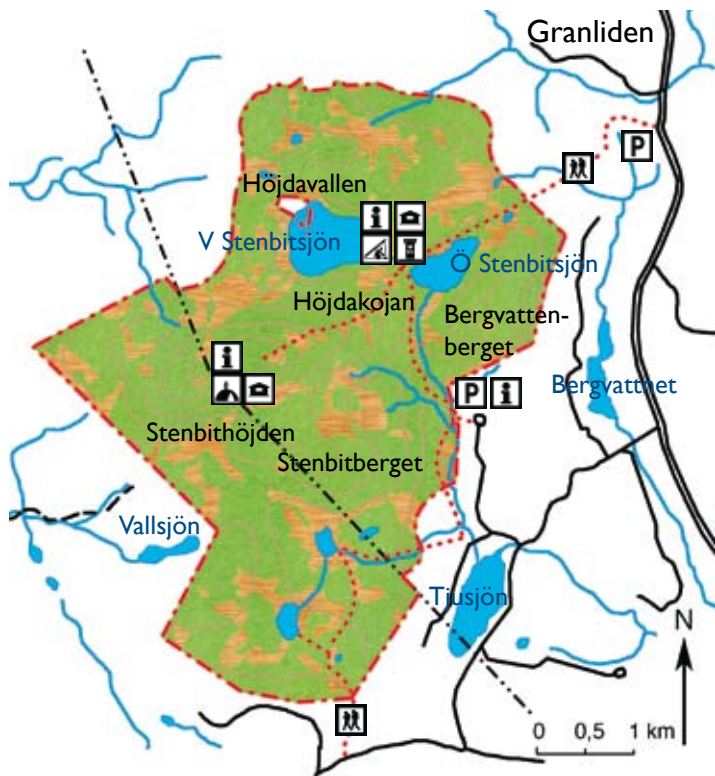
De högst belägna delarna av Stenbithöjden ligger närmare 600 meter över havet. Där är granskogen gles och knotiga, vindpinade björkar bildar fjällbjörkskog. I den norra delen av reservatet, mellan Västra och Östra Stenbitsjön, finns den vackert belägna Höjdakojan, där besökare kan övernatta. Nordväst om Västra Stenbitsjön ligger den gamla fåboden Höjdavallen, som dock inte ingår i reservatet.

Järpe *Bonasa bonasia*

TECKENFÖRKLARING

- Reservatsgräns
- Stig
- Väg
- Skog
- Myr
- Vattendrag / Sjö
- Parkering och reservatsentré
- Information
- Koja
- Utedass
- Utsiktsplats
- Vandringsled
- Vindskydd

Skogarna

Granarna i Stenbithöjden står i en höglänt urskog. Skogen är gles och trots hög ålder är träden måttligt grova. Granarna är formade av stora snölaster, med nedåtriktade korta grenar, som nertill bildar en kjol mot marken. På marken ligger gott om liggande döda träd, lågor. I lågorna trivs urskogens ovanliga svampar och insekter.

Fåglar och däggdjur i Stenbithöjden

Tjädern är en karaktärsart för Stenbithöjden. Den trivs bra i landskap som är en mosaik av gammelskog och myrar. Stenbithöjden och omgivande landskap är precis vad tjädern behöver. Har man tur visar sig även lavskrika, tretåig hackspett och järpe under ett besök. Mård, älg, björn och lodjur vistas regelbundet i reservatet.

Fakta om Stenbithöjden:

De högst belägna delarna av Stenbithöjden ligger närmare 600 meter över havet. Där är granskogen gles och knotiga, vindpinade björkar bildar fjällbjörkskog. I den norra delen av reservatet, mellan Västra och Östra Stenbitsjön, finns den vackert belägna Höjdakojan, där besökare kan övernatta. Nordväst om Västra Stenbitsjön ligger den gamla fåboden Höjdavallen, som dock inte ingår i reservatet.

Hitta: Åk väg 92 västerut från Åsele, efter ca 20 km tag av till vänster mot Lomsjö, därefter vänster mot Forsnäs. När du passerat Forsnäs och Granliden vandringslederna. Det finns två lämpliga stigar in mot Stenbitsjöarna och Höjdakojan. Se kartan i denna folder och följ skyltningen.

I Marsfjällets skugga

I Marsfjällets vidsträckta naturreservat finns både fjällets och barrskogarnas djur. Särskilt under lämmelår trivs arter som fjällräv och fjälluggla. I myrlandet mellan fjäll och barrskog häckar spännande våtmarksfåglar som myrsnäppa och svartsnäppa. Karakteristiska barrskogsfåglar är tjäder och lappmes.

Vildmarkslandskap i Vilhelmina fjällen

Marsfjällets naturreservat innehåller allt från kalvfjäll och fjällbjörkskog i väster till höglänta myrplataer och urskog i öster. Högfjällsmassivet Marsfjället domineras av den mäktiga, 1 587 meter höga Marsfjällstoppen, högst i södra Lappland. På platån öster om Marsfjället finns ungefär 10 000 hektar myr, som i de östra delarna övergår till skog.

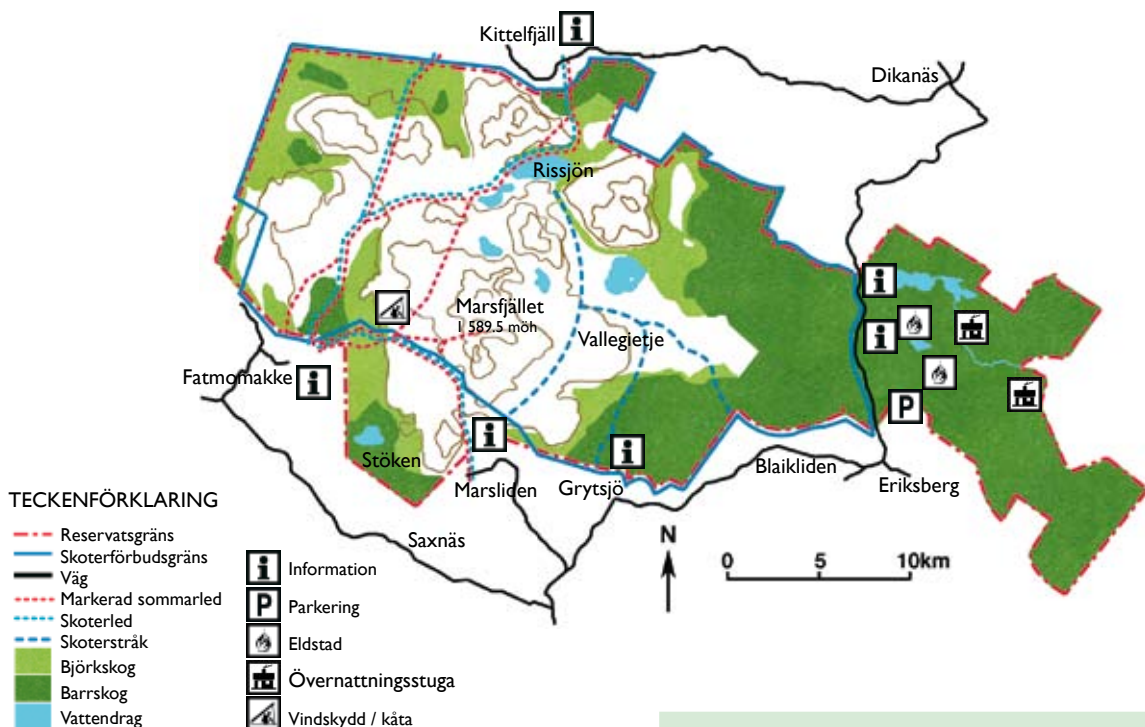
Lappuggla
Strix nebulosa

Här finns 18 000 hektar gammelskog. Det är mest granskog kring Matskan, men i Styggrubba även brandpåverkad tallskog.

Spännande djurliv

Fågellivet är kanske allra rikast i områdets myrmarker. Här finns arter som sädgås, trana, småspov och brushane.

Vid vandringar och fiske i skogslandet är det möjligt att du träffar på björnar. Tänk då på att björnen är högst i rang i skogen. Ge dig till känna och gå lugnt ifrån björnen.

Sällsyntheter på serpentin

Graipesvare, Murfjället och Aunere väster om själva Marsfjället består delvis av serpentin, en mycket basisk bergart. På dessa serpentinfjäll växer sällsynta växter som isstarr, rödnörel, skrednarv, isdraba och lappgentiana.

Söder om Vojmån vid Kittelfjäll finns rödbruna serpentinmoräner där kal fjällarv växer bland förvidna tallar.

Fjällnejlika *Viscaria alpina*

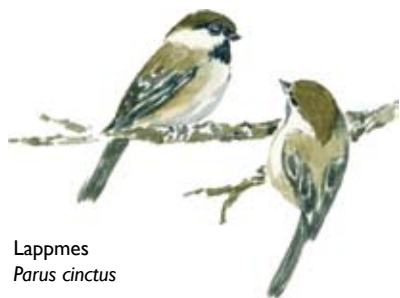
Fakta om Marsfjället:

Marsfjällets naturreservat bildar ett obrutet vildmarksområde från högfjäll till skogsland. Reservatet omfattar 86 000 hektar. I reservatet finns markerade vinter- och sommarleder samt skogsstigar. I skogslandet finns kojor för övernattande besökare.

Hitta: Reservatet ligger i fjäll och förfjäll 10-15 mil från Vilhelmina. Ta väg 1067 mot Stekenjokk. Reservatet nås från Kittelfjäll i norr, från Marsliden i söder eller från Fatmomačke i väster. Vägen mellan Stalon och Dikanäs går genom reservatet och från den kan du kliva rakt in i fjällnära urskog. Flera stigar utgår från vägen.

Bland osttickor och rynkskinn

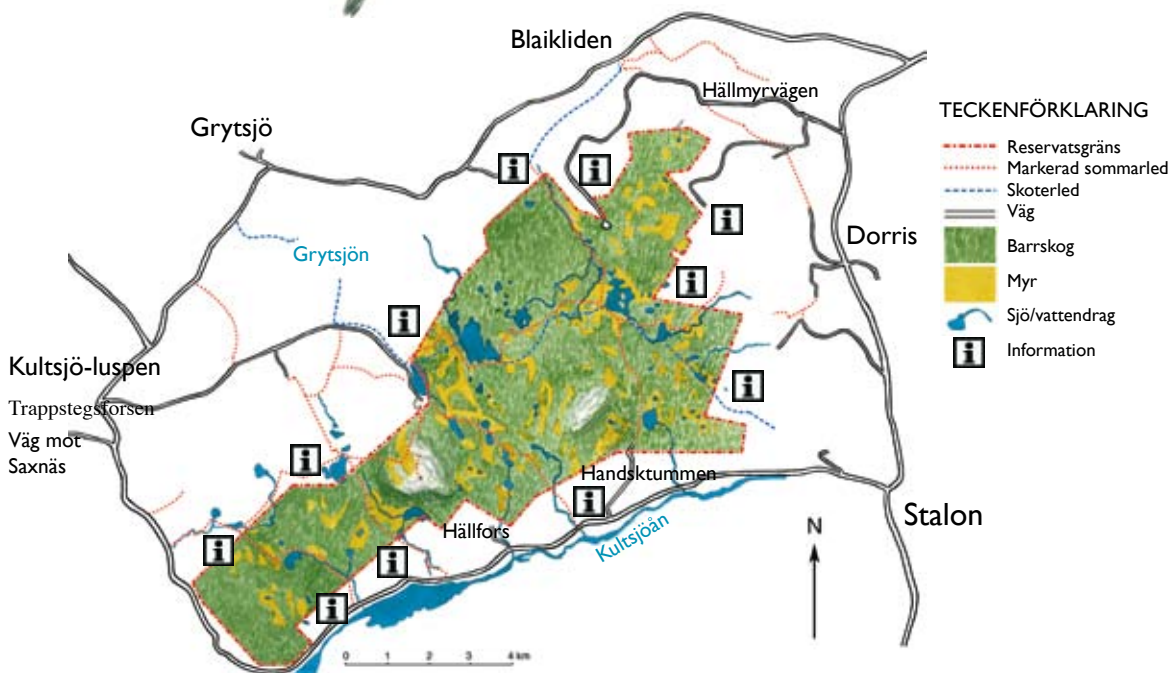
Alla borde ströva en dag på Njakafjäll. Här har en hotad gammelskog räddats till våra efterkommande. Efter en hård naturvårdsdebatt avsattes Njakafjäll som naturreservat år 2000. Här ska granskogarna med garnlav, osttickor och tretåiga hackspettar få sköta sig själva.

Lappmes
Parus cinctus

Det knottriga rynkskinnet

Njaka kommer från ordet njakka, ett samiskt ord för o tillgängliga. Trots detta har stora delar av skogarna påverkats av äldre tiders plockhuggning. Det hindrar dock inte att 600-åriga granåldringar står kvar och att det finns mycket grova lågor - kullfallna stammar - med ovanliga svampar som lappticka, rosenticka och taigaskinn. En del av dessa märkliga organismer är torra, hårda tickor, andra är köttigt sega. Det ljusbrunt knottriga rynkskinnet skapar enämnbare associationer och den camembertdoftande osttickan är kungen bland Njakafjälls svampar.

Fåglar och djur i Njakafjäll

Njakafjäll ligger mellan Kultsjöans och Marsåns dalgångar. Den högsta platån, Stora Njakafjäll, når med sina 828 över skogsgränsen. Mot söder ligger höga branter, Stalonskollan, som gräns för den ostliga delen av fjällen.

I Njakafjäll kan man möta både ren och älg och kanske hitta ett gammalt björnide. Varje vinter spåras järv och lodjur i Njakafjäll. Har man tur visar sig taigans stannfåglar, lavskrika, tretåig hackspett och lappmes, under ett besök.

Rosenticka *Fomitopsis rosea*
och lappticka *Amylocystis lapponica*

Fakta om Njakafjäll:

Reservatet omfattar 6 200 hektar. Det övergripande målet är att bevara ekosystemen och låta de naturliga processerna som format miljön löpa fritt. Kontakta Vilhelmina övre Allmänning om jakt och fiske i Njakafjäll.

Hitta: Väg 1067 mot Saxnäs gränsar mot reservatet i söder. Väster om reservatet går en skogsbilväg in från Kultsjöluspen till Svartsjön. Skogsbilvägar går också in mot reservatet norrifrån mellan Grytsjö och Blaikliden samt österifrån via Hällmyrvägen söder om Marsån.

I hjortronlandet

På Blaikfjället finns ett av landets största myrkomplex. Fågellivet är mycket rikt med arter som myrsnäppa och dvärgbeckasin. På höstarna finns det goda förutsättningar att hitta hjortron på Blaikfjället.

Blaikfjället ligger mellan Malgomajs och Ormsjöns dalgångar. Reservatet sträcker sig drygt 45 km från Sagatun i sydost till Rönnäsmyran i nordväst. Väster om Gransjövägen vidtar Gitsfjällets naturreservat som omfattar allt från själva Gitsfjället till granurskogar och våtmarkernas kronjuvel: Rapksvuome.

Sveriges största hjortronmyr!

Myrkomplexet på Blaikfjället är 30 000 hektar stort. Här kan man studera i stort sett alla förekommande myrtyper, från näringsfattiga kärr till rika sumpskogar. På den blöta Rönnäsmyran i nordost är sädgås och trana vanliga, och i myrgölarna finns kricka och smalnäbbad simsnäppa.

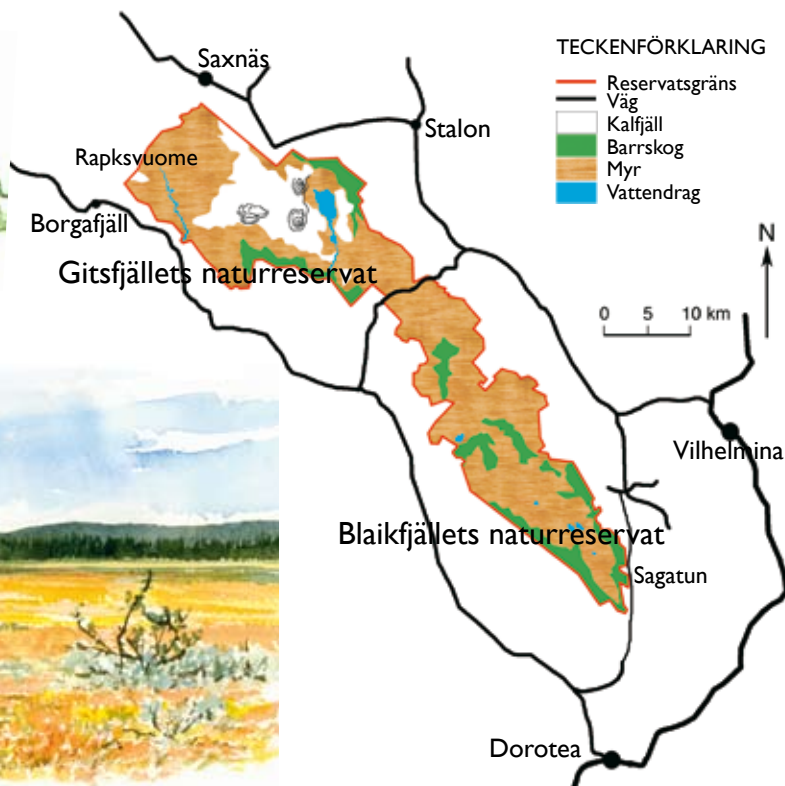
Förr hade myrarna stor betydelse som slåttermarker. På många av Blaikfjällets myrar finns gamla sildiken, hässjestörar, lador och stigar ännu kvar.

Hjärtorn *Rubus chamaemorus*

Grundsjömyran med Gitsfjället i bakgrunden

Rapksvuomes fågelliv

En mosaik av våtmarker och björkskogsklädda moränkullar och åsar utgör den fjällsänka inom Gitsfjällets naturreservat som kallas Rapksvuome. Området har ett mycket rikt fågelliv och har stor betydelse för häckande vadare. I Rapksvuome häckar myrsnäppa, grönbena, enkelbeckasin, rödbena och många fler.

Grönbena *Tringa glareola*

Kalkrik alunskiffer och sumpskog

Granskogarna på sluttningarna är urskogsartade. På flera ställen, särskilt längst i öster där kalkrik alunskiffer går i dagen, finns rika och frodiga granskogar med arter som toltta, nordisk stormhatt och tibast. I bäckarna som rinner genom djupt nerskurna kanjoner i alunskiffern kan du hitta fossilförande orstenar. Inslaget av sumpskogar är mycket stort. Sumpskogarna har stor betydelse för den biologiska mångfalden.

Fakta om Blaikfjället och Gitsfjället:

Blaikfjällets och Gitsfjällets naturreservat omfattar tillsammans 75 000 hektar.

Hitta: Reservaten kan nås från Vilhelminas eller Doroteas fjälldalar. Från Dorotea, ta väg 1052 mot Borgafjäll, därifrån finns vandringsleder i naturreservatet. Från Vilhelmina, ta väg 1067 mot Saxnäs, varifrån vandringsleder finns. Från Sagatun, dit det går väg, går tre stigar, stormyr-, sumpskogs- och glintstigen. Genom Gitsfjället går en vandringsled mellan Saxnäs och Rissjö.

Välkommen till Vindelfjällen

Vindelfjällen är ett av Europas största skyddade områden. Här finns enorma arealer öppen fjällhed, frodiga fjällbjörkskogar, våtmarker och lavrika granurskogar.

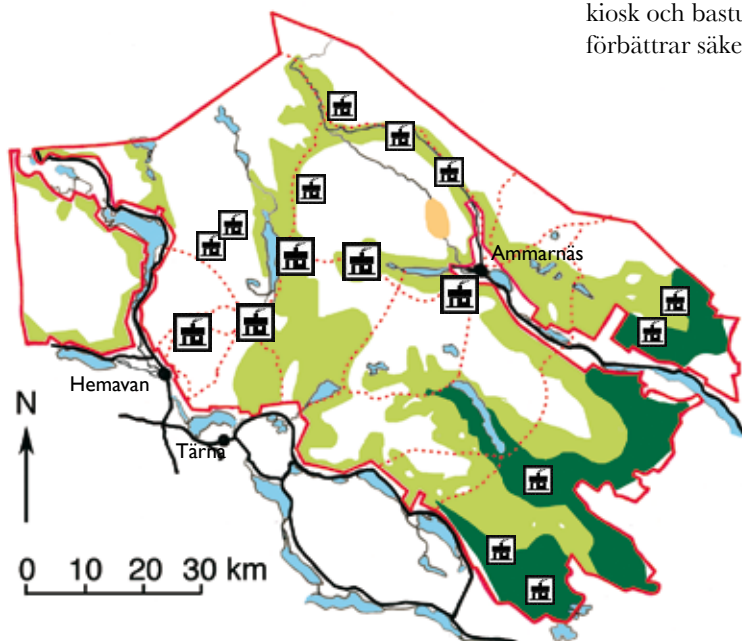
En mycket vanlig naturtyp i Vindelfjällen är fjällbjörkskogen. Det är sannolikt Skandinaviens äldsta skogstyp, som började breda ut sig redan vid tillfälliga värmeperioder under istiden. I de frodiga ängsbjörkskogarna kan du hitta tolt, nordisk stormhatt och den vackra smörbollen. Fjällbjörkskogarna i reservatet täcker minst 150 000 hektar, vilket är den största arealen skyddad fjällbjörkskog i hela fjällvärlden.

Kungsleden är Vindelfjällens pulsåder

Ett utmärkt sätt att uppleva Vindelfjällen är att vandra Kungsleden mellan Ammarnäs och Hemsavan. Leden går genom Tärnasjöns breda dalgång och längs foten av Norra Storfjället. Från dalbottenarna på 600-metersnivån reser sig högfjällen med toppar på över 1700 meter.

Längs Kungsleden finns fina stugor med stugvärd, kiosk och bastu. Tre vindskydd utmed Kungsleden förbättrar säkerheten för besökaren.

Blåhake *Luscinia svecica*

TECKENFÖRKLARING

- Reservatsgräns
- Väg
- Markerad sommarled
- Barrskog
- Björkskog
- Marsivaggiemyrområde
- Vattendrag
- Stuga med stugvärd
- Övernattingsstuga

Upp på kalfjället!

Under sommaren tar dig en vandring genom fjällvärldens alla naturtyper, från dalgångarnas barrskog till de kargaste fjällhedarnarna, där bara lavar och ett fåtal hårdiga örter kan klara sig. Vintern erbjuder gnistrande scenerier och möjlighet att spåra fjällens små och stora däggdjur.

Människan har under 8 000 år lämnat varsamma avtryck i Vindelfjällen. Här är vildmarken också kulturbyggd.

Fåglar i Vindelfjällen

Fågellivet är mycket rikt i Vindelfjällen. Vadare som dubbelbecksin, myrsnäppa och småspov trivs i våtmarker. Lavskrika, lappmes och tjäder kan du hitta i barrskogarna. Fjällripa, dalripa och jaktfalk trivs i björkskogen och på kalfjället. Deltaområdet i Ammarnäs är en klassisk lokal för rastande vår-fåglar, Marsivaggie, Vindelvagge och Tärnasjön är välkända häckningsplatser.

Besök naturum Vindelfjällen

Naturum i Ammarnäs och Hemavan fungerar som entré till Vindelfjällens naturreservat. I naturum finns utställningar om områdets natur och kultur. Personalen kan berätta mer om sevärdheter, turer, jakt, fiske och andra aktiviteter. Fjällbotaniska trädgården i Hemavan är en del av naturum.

Fakta om Vindelfjällen:

Vindelfjällens naturreservat omfattar 560 000 hektar. Det bildades 1974 och utökades 1988 med barrskogarna Giertsbäcksdalen, Matsorliden och Kirjesålandet.

Vindelfjällen, Ammarnäs delta och hela Vindelälven ingår i EU:s nätverk av värdefulla naturområden, Natura 2000. Vindelälven är dessutom en av Sveriges nationalälvar.

Hitta:

Vindelfjällens naturreservat ligger i Sorsele och Storumans kommuner i Västerbottens län. Naturreservatet är enormt stort och kan därför nås från en rad olika utgångspunkter. Vanligast är dock att man startar i Ammarnäs eller Hemavan.

www.vindelfjallen.se

Bland lospår och lömska lavar

I Buberget lyser tufsar av skrikgula varglavar på myrens torrtallar. Varglaven är vår enda giftiga lav och just därför en av få lavar som nyttjats av människan. Här i Buberget har den sin nordligaste förekomst i landet.

Nordligaste varglavarna

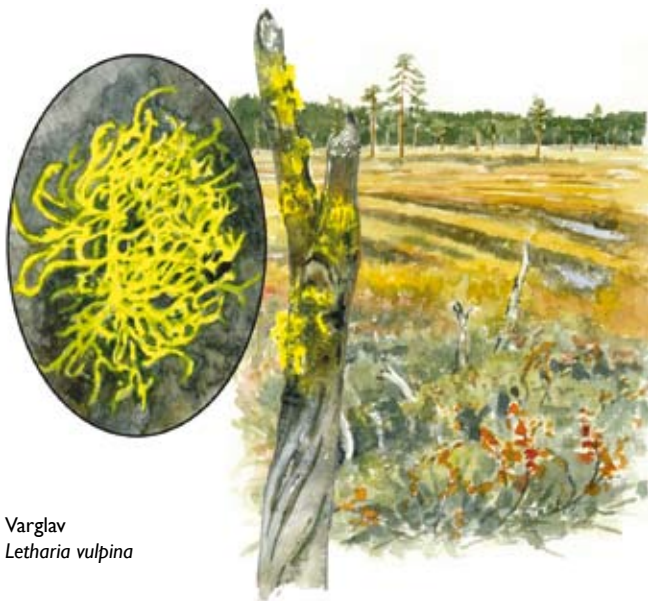
Det sägs att varglaven använts som varg- och rävgift. Laven innehåller en syra som angriper nervsystemet och orsakar andningsförlamning. Laven mosades tillsammans med krossat glas och lades i köttäteln. Man upphör aldrig att förvånas över människans uppfinningsrikedom när det gäller att ta ihjäl djur. Bubergets alla gråvita, döda och barklösa tallar är en utmärkt miljö för varglaven.

Det brann i Buberget

Buberget domineras av gles blandskog med björkar och granar i flacka sluttningar. I reservatet finns spår efter flera skogsbränder: kolade stammar och brandljud i träden. Den senaste branden inträffade omkring år 1900. Antagligen brändes skogen avsiktligt för att förbättra skogsbetet. Det mesta av dagens skogar i området är i dag omkring hundra år gamla och uppkom troligen efter denna avbränning. Myrarna i Buberget är fulla av torra tallar. Också de dödades troligen av branden år 1900. Storstensmyren i söder är en praktmyr av högsta klass i detta landskap av myrar.

På skidor i taigan

Idag minskar skogarnas fåglar i antal. Nära en tätort kan exempelvis inte lavskrikan klara konkurrensen från andra kråkfåglar. Lavskrikan vill ha tät skog långt från boplundrande fåglar. Buberget är ett exempel på det skogslandskap som tjäder, lavskrika, talltita och andra fåglar behöver för att överleva. Här har du chansen att möta dem, varför inte under en skidtur vintertid. Med lite tur kan du då också spåra både lo, järv och mård.

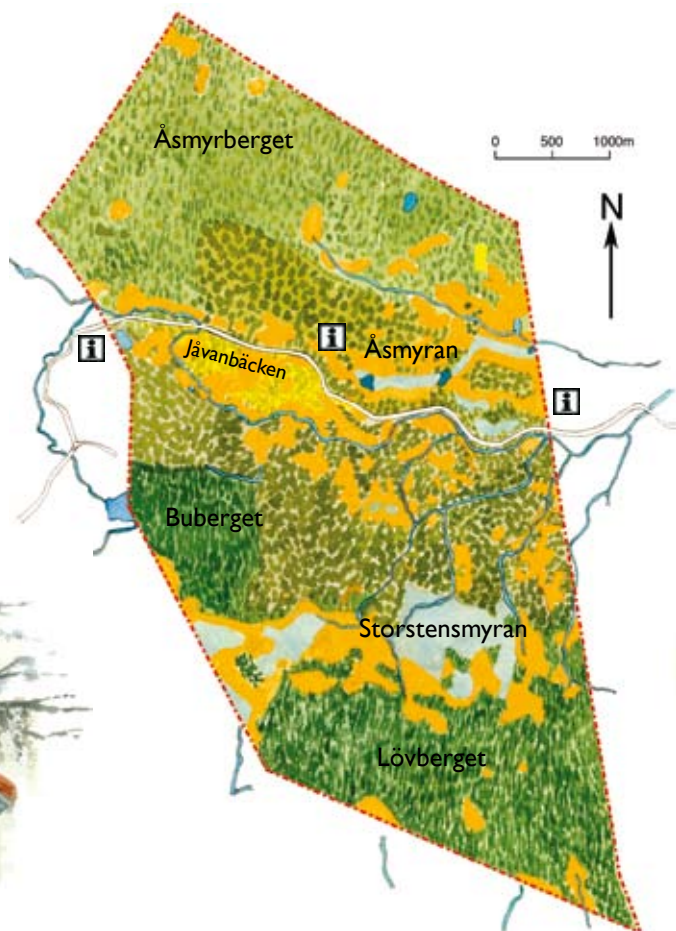
Varglav
Letharia vulpina

TECKENFÖRKLARING

- Information
- Reservatsgräns
- Granskog
- Tallskog
- Gammal tallskog
- Ung gran och tallskog
- Lövträd med inslag av tall och gran
- Myrmark
- Myrmark, tidvis vattenfylld
- Bäck
- Vattendrag
- Väg

Lavskrika *Perisoreus infaustus*

Fakta om Buberget:

Naturreservatet Buberget är ett av länets största urskogsområden öster om fjällkedjan. Buberget blev domänreservat 1958 och naturreservat 1997. 2 270 hektar är idag skyddat. I anslutning till Buberget finns flera andra skogsområden med mycket höga naturvärden. Buberget ingår i Ekoparken Jovan, ett ca 10 000 hektar stort område. I ekoparker sätter Sveaskog natur- och kulturvård i centrum.

Hitta:

Reservatet ligger 3 km norr om Pauträsk i Storumans kommun. Området nås lätt från väg 45, Skarvsjöby eller från E12, Åskilje. Från vägen som genomkorsar reservatet är det lätt att vandra eller skida in i området.

Naturskydd i Västerbottens län

I Västerbottens län finns idag ca 200 naturreservat, en nationalpark och två kulturresevat. Såväl länsstyrelsen som kommunerna kan bilda reservat. De kommande åren kommer Länsstyrelsen att besluta om flera nya naturreservat, framförallt i skog. Arbetet med att skydda och förvalta nya naturreservat styrs ytterst av nationella miljömål som fastställts av regering och riksdag. Länsstyrelsen och Naturvårdsverket betonar i projektet "Värna-Vårda-Visa" vikten av att öppna skyddad natur för befolkningen. Vi kan vistas i och försiktigt nyttja skyddad natur för friluftsliv, jakt och fiske, ett naturanpassat entreprenörskap och forskning.

Naturreservat, nationalpark och andra områdesskydd

Naturreservat är den vanligaste formen av naturskydd av områden. Reservatet avsätts för att skydda och utveckla värdefulla naturmiljöer, den biologiska mångfalden eller för att bevara områden för rekreation och friluftsliv. *Kulturresevat* bildas för att bevara värdefulla kulturmiljöer. För att skydda störningsskänligt djurliv kan *fågelskydds-* och *sälskyddsområden* avsättas. Det starkaste områdesskyddet är *nationalpark*, där avsikten är att bevara ett större område av en viss landskapstyp.

Reservatförvaltare planerar skötsel och information medan naturbekare utför skötseln i naturreservaten.

Sköter och förvaltar

Många av de naturvärden som finns i våra reservat kräver skötsel för att bevaras eller utvecklas. Skötsel av naturreservat är mycket spännande arbete och i vårt län kan det exempelvis handla om att bygga leder och stugor i fjällen, naturvårdsbränning av skog, kreatursbete på raningar, slåtter i en fågelsjö eller att bygga ramper för rörelsehindrade. I vårt län har länsstyrelsen en naturförvaltnings- och en fältfunktion som sköter och förvaltar naturreservat. Reservatförvaltare planerar skötsel och information medan naturbevakare utför skötseln i naturreservaten. Vi samarbetar också med byar och föreningar i anslutning till reservaten. Arena Bjuröklubb, Ammarnäs skoterklubb, Hummelholms kulturförening, Holmöns Båtmuseum och Slupenskepparen Ek förening samt Vajsjöns vänner är bra exempel på föreningar som vi samarbetar med.

Fakta om skyddade områden i Västerbottens län

- I Västerbottens län finns en nationalpark, Björnlandet i Åsele kommun. Naturvårdsverket planerar att bilda nationalpark av Blaikfjället och Vindelfjällen samt utöka Björnlandets nationalpark.
- Naturum är porten till naturen. I Västerbotten finns 3 naturum.
- De skyddade områdenas yta i Västerbottens län är cirka 800 000 hektar, vilket motsvarar 14 procent av länets landareal. Av skogen (nedanför gränsen för fjällnära skog) är blott 0,93% skyddad som naturreservat.
- Länets största naturreservat är Vindelfjällen som är 560 000 hektar. Vindelfjällen är Sveriges största skyddade område.
- Ön Bonden är länets äldsta naturreservat. År 1937 bildades reservatet efter önskemål från jägare.
- Varje år firas nationalparkernas dag den 24 maj i Sverige. I Västerbotten firar vi också naturreservatens dag kring den 10 juni varje år.

Här får du veta mer!

I varje reservat och nationalpark finns skyltar med information och föreskrifter. För många naturreservat finns också foldrar, ofta med engelsk översättning.

Foldrar

Alsberget
Arasjö
Balberget
Bjuröklubb
Björnlandet
Blaikfjället
Blylodmyran
Borup
Brännberget
Buberget
Gimegulets
Gitsfjället
Gärdefjärden
Holmöarna
Hummelholm
Hässningberget
Klubben
Kronören
Långrumpskogen
Malån
Malå-Storforsen
Marsfjället
Mårdselforsen
Nalovardo
Njakafjäll
Stenbitshöjden
Stockholmsgata
Svansle dammängar
Torsmyran
Vajsjön
Vindelfjällen

Övriga foldrar

Allemansrätten
Brackvattenreservat i
Västerbottens län
En skoterguide
Fjällräv
Vindelfjällen fågellista
Vindelfjällens forskningsstation
Vindelfjällen, Juktådalen
Vindelfjällen – Sveriges största naturreservat
Här börjar Vindelfjällen
Vindelälven
Storvindeln
Naturum – en port till naturen
Natura 2000 i Västerbottens län
Fridlysta växter och djur i Sverige

Foldrar kan erhållas

från:

- Länsstyrelsen i Västerbottens län, 901 86 Umeå. Tel. 090-107000
- Turistbyråer
- Naturum

Naturum

Naturum Vindelfjällen – Ammarnäs
Naturum Vindelfjällen – Hemavan
Naturum Vindelälven – Vindeln

Naturreservat med Café

Bjuröklubb – Café Fyren
Mårdselforsen – Kaffestuga
Vindelforsarna – Café Mjölaren
Vindelfjällen – Viterskalsstugan

Naturreservat med vandrarhem

Vindelfjällen – Stugorna utmed Kungleden
Holmöarna – St. fjäderäggs fyrplats
Bjuröklubb – Café Fyren

Naturreservat, stugor med bastu

Vindelfjällen – Aigertstugan
Vindelfjällen – Rävfallsstugan
Vindelfjällen – Tärnasjöstugan

Naturreservat för rullstolsburna

Bjuröklubb – rullstolsramp upp till fyren
Torsmyran – rullstolsramp ut på myren
Mårdselforsen – rullstolsramp till forsén
Gärdefjärden – rullstolsvänlig stig och utkiksplats
Umeälvens delta
– Berga och Stora Tuvan – rullstolsvänliga stigar, utkiksplats och broar

Allemansrätten

Den svenska naturen står öppen för oss alla. Men du måste vara varsam mot naturen och visa hänsyn mot både människor och djur. Inte störa – inte förstöra, är huvudregeln i allemansrätten.

- Observera att allemansrätten kan ha begränsningar inom naturreservat och nationalparker. Särskilda föreskrifter finns anslagna i varje område.
- Du får ta dig fram till fots, cykla, rida, åka skidor och tillfälligt vistas i naturen om du inte riskerar att skada växande gröda, skogsplantering eller annan känslig mark.
- Du får passera genom inhägnad betesmark och liknande bara du inte skadar stängsel eller stör boskapen.
- Du får färdas över vatten, bada, tillfälligt förtöja din båt och gå iland överallt, utom till exempel vid tomt och privat brygga.
- Du som rider måste vara extra försiktig. Risken för markskador är stor, särskilt när man rider i grupp.
- Det är tillåtet att slå upp ett tält för något dygn på mark som inte används för jordbruk och som ligger avsides från boningshus.
- Du får göra upp eld om det inte är någon fara för brand. Släck noga. Vid torrt väder råder ofta eldningsförbud.
- Du får inte köra bil, MC, moped eller andra motordrivna fordon på barmark i terrängen.
- Du får plocka vilda bär, blommor och svamp och ta nedfallna grenar och torrt ris på marken. Men du får inte ta kvistar, grenar, näver, bark eller löv.
- All nedskräpning utomhus är förbjuden.
- Hundar får under tiden 1 mars – 20 augusti inte springa lösa i skog och mark.
- Jakt och fiske ingår inte i allemansrätten.

Naturreservat i Västerbottens län

i den ordning de har beslutats.

Bonden Umeå
 Tuggensele Lycksele
Överbo Lycksele
 Kryddgrovan Norsjö
 Luspen Storuman
 Voullelic Vilhelmina
 Skikkisjöberget Vilhelmina
 Skötgrunnan Skellefteå
Brånsjön Vännäs
 Utstenarna Skellefteå
Vajsjön Norsjö
Balberget Bjurholm
Stora Tuvan Umeå
 Gammlplatsen Lycksele
 Rataskär Robertfors
 Bjuren Umeå
 Ostråsket Skellefteå
Svasele dammängar Norsjö
Gärdefjärden Skellefteå
 Snöansskärgård Umeå
 Risträskkogen Vilhelmina
Stockholmsgata Åsele
 Innerviksfjärdarna Skellefteå
Vindelfjällen Sorsele/Storuman
 Skeppsviksskärgård Umeå
 Hjukenäsarna Vindeln
Kronören Nordmaling
Storrisbergsgrottorna Nordmaling
Lidbergsgrottorna Nordmaling
 Kalkstenstjärnen Skellefteå
Bjuröklubb Skellefteå
Hummelholm Nordmaling
 Vännforsen Vännäs
 Fäbodskogen Skellefteå
 Färkammaran Sorsele
Strömbäck-Kont Umeå
 Abborravan Lycksele
 Stenringsavan Lycksele
Brännberget Skellefteå
 Vindel-Storforsen Lycksele
Vindelforsarna Vindeln
 Sandseleforsen Sorsele
Holmöarna Umeå
 Hertsånger Robertfors
 Åströmforsen Robertfors
Långrupskogen Nordmaling
 Oxfjället Dorotea
Gisfjället Dorotea/Vilhelmina
Marsfjället Vilhelmina

Skalmodal Vilhelmina
Blaikfjället Dorotea/Vilhelmina
 Rypptjärnberget Vilhelmina
 Nalovardo Sorsele
 Fågelmyrkölen Malå
Malå-Storforsen Malå
 Törelbränna Umeå
Alsberget Lycksele/Vilhelmina
 Altarliden Lycksele
 Vallsjöskogen Dorotea
Arasjö Lycksele/Vilhelmina
 Vitbergen Skellefteå
 Klubben Robertfors
 Vågträsk Malå
 Forsbergsbrännan Malå
 Strömfors Malå
 Norravasund Malå
 Lomslet Malå
 Sodoberg Malå
 Avaås Malå
 Sorsele Malå
 Koppsele Malå
 Rusklidtjärn Lycksele
 Hällbergsträsk Lycksele
 Fjällheden Lycksele
 Rålidknösen Lycksele
 Orrliden Lycksele
 Brånamyran Lycksele
 Kåtaberget Lycksele
 Bålforsen Lycksele
 Knösarna Lycksele
 Åmträskberget Lycksele
 Kittelforsheden Lycksele
 Rävlidengruvan Lycksele
 Rävlingen Lycksele
 Trollberget Lycksele
 Bocksberget Lycksele
 Björktjärnskammen Lycksele
 Borup Norsjö
 Lillträsket Norsjö
 Nymyrjtjärnheden Skellefteå
 Björnberget Skellefteå
 Granlidtjärn Skellefteå
 Degerforsheden Skellefteå
 Brännliden Skellefteå
 Tjärnbergsheden Skellefteå
 Granliden Sorsele
 Skälliden Sorsele
 Liksgelisen Sorsele
 Gimegolts Sorsele
 Brånaberget Sorsele
 Holmträskberget Storuman
Buberget Storuman
 Stora Villoträsk Storuman

Skärträskberget Vindeln
 Kammen Vindeln
 Degerö stormyr Vindeln
 Lillberget Vindeln
 Stavaliden Vindeln
Tjäderberget Vindeln
 Djupvik Vindeln
 Järptjärn Vindeln
 Järvtjärn Vindeln
 Brännjtälän Vindeln
 Krycklan Vindeln
 Kluddbrännan Vindeln
 Rödberget Åsele
 Siksjö Åsele
 Bäckmyrkullen Åsele
 Lilla Stutvattnet Åsele
 Vammašjön Åsele
 Skalberget Åsele
 Nordansjöberget Åsele
Stenbithöjden Åsele
 Kojmyran Dorotea
 Rismyrbränet Vindeln
Grössjön Umeå
 Skikki Vilhelmina
 Gråtanberget Vilhelmina
 Sjölsberget Vilhelmina
 Björnberget Vilhelmina
 Ostnäs Umeå
Mårdsele Vindeln
Blylodmyran Skellefteå
 Sörforsskogen Bjurholm
 Storuman Storuman
 Rönnerberget Storuman
 Brattiken Sorsele
 Smalaken Dorotea
 Låjtavare Dorotea
 Arksjöberg Dorotea
 Rödingsjö Dorotea
 Kalvtjärnarna Dorotea
 Osttjärnbäcken Vindeln
 Sörliden Vindeln
Njakafjäll Vilhelmina
 Risberget Vindeln
 Daglösten Skellefteå
 Tribladtjärn Bjurholm
 Främmermyrans källkupoler Vilhelmina
 Rismyran Malå
 Brännträsk Malå
Näsuddberget Malå
 Storblaiken Sorsele
 Månsberget (del av) Dorotea
 Hålvattsmyrorna Umeå
Våstermark Umeå
 Skallön Skellefteå

© Länsstyrelsen i Västerbottens län

© Bakgrundskartor Lantmäteriet 106-2004/188

Flintbäcken

Bjurselliden

Degerliden

Fjälbyn

Isklinten

Brandbärsberget

Degersjön

Dyngstomberg

Ytter-Gravaberget

Näversjöberget

Torsmyran

Hässningberget

Vorrberget

Bjursjöaltaret

Flinktorpet

Ålidberget

Blakliden

Norsjö

Norsjö

Skellefteå

Skellefteå

Umeå

Åsele

Umeå

Bjurholm

Bjurholm

Åsele

Nordmaling

Umeå

Vindelö

Skellefteå

Bjurholm

Nordmaling

Åsele

Vithattsmyrarna

Åmarken

Jättungsmyran

Rotet

Sjulsmyran

Kovallberget DR

Abborrtjärnberget

Stora Orrberget

Nörd-Lövberget

Pelleberget

Lidberget

Vitbergestången

Umeålvens delta

Rävahidalen

Skellefteå

Robertsfors

Skellefteå

Skellefteå

Robertsfors

Storuman

Norsjö

Umeå

Malå

Bjurholm

Bjurholm

Åsele

Umeå

Vännäs

Bredselet

Stor-Brännjärnsmyran

Södra Degernässlätten

Umeå

Tavlefjärden

Ångsbacka

Västernabben

Myrberget

Haukräsket

Gigtaberget

Lycksele

Umeå/Vindelö

Umeå

Umeå

Umeå

Umeå

Skellefteå

Lycksele

Åsele

I "Utflyktsguide – från kust till fjäll" får du vägledning till 40 naturreservat i länet. Totalt finns idag 200 naturreservat i Västerbottens län. Ta med dig guiden och ge dig ut i naturen. Njut av det du får se, höra och uppleva. Kring många av reservaten finns duktiga entreprenörer som kan hjälpa dig med arrangemang och guidning. Eller så tar du själv kartan och kompassen och traskar ut i våra naturreservat.

Ytterligare exemplar av utflyktsguiden kan kostnadsfritt beställas från länsstyrelsen. Ring 090-107000. Guiden finns också som pdf på webben, www.ac.lst.se/naturreservat

Länsstyrelsen i Västerbottens län
Storgatan 71b
Naturförvaltning
901 86 Umeå

Länsstyrelsen
Västerbotten

